

“YILANLARIN ÖCÜ” HAKKINDA BİR İNCELEME

Ayfer YILMAZ*

Özet

Fakir Baykurt'un ünlü romanı Yılanların Öcü (1954), köy romanları arasında önemli yeri olan eserlerinden biridir. Ancak, eser yayımlandığı ilk günden itibaren olumlu-olumsuz pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. 27 Haziran 1958'de Yunus Nadi Roman Yarışması'nda birinciliği kazanan Yılanların Öcü'nün, sinema filmi olarak da uyarlanması, hem şöhretini artırmış hem de daha fazla tartışmaya sebep olmuştur.

Yılanların Öcü'nde, adından başlayarak takip edilen “öç alma” duygusu etrafında, iki farklı düşüncenin karşı karşıya geldiği görülür. Bu düşüncelerden biri, haksızlıklar karşısında sabırlı olmayı tavsiye ederken, diğeri direnmekten yanadır. Romanın bir başka önemli hususiyeti de, yazıldığı döneme ait pek çok meselenin gündeme getirilmiş olmasıdır.

Yoksul olmasına rağmen ailesiyle birlikte mutlu bir yaşam süren Kara Bayram'ın uğradığı haksızlığa direnişinin ve mücadelesinin anlatıldığı Yılanların Öcü'nde, yazarın kuvvetli ve baskın kişilikler oluşturduğu görülmektedir. Romanın başından sonuna kadar aynı kararlı tavrı sergileyen Irazca'nın, eserde en fazla öne çıkan karakter olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda öncelikle, romana ait unsurlar incelenmiş, ardından sosyal meselelere dair tespitler yapılarak, yazar hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Yılanların Öcü, mekân, öç alma, romanda toplumsal meseleler.*

A RESEARCH IS ABOUT OF “YILANLARIN ÖCÜ”

Abstract

The famous novel of Fakir Baykurt, Yılanların Öcü (Revenge of the Serpents), is an important book among village novels. However, it has been subject to many positive and negative criticisms since it was published. The book won the

---

* Dr., Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

first prize of the Yunus Nadi Novel Reward on June 27, 1958. The adaptation of the book into a movie increased its fame and caused many discussions about it.

In the novel, through the instinct of taking revenge there are the confrontations of two different ideas. One of these ideas is to be patient to unfairnesses, the other is to withstand them. Another feature of the novel is that it brought up many problematic issues of that time.

The novel is about the resistance and struggle of Kara Bayram to the unfairnesses. He has been living with his family happily in spite of his poverty. In the novel the author manages to create intense and dominant characters. Especially Irazca stands out with her determined attitude from the beginning to the end of the novel.

In this essay, primarily the elements of the novel are examined, afterwards inferences about social issues are made and also there is a brief knowledge about the author.

Keywords: *Yılanların Öcü (Revenge of the Serpents), space, to take revenge, social issues in the novel.*

27 Haziran 1958'de Yunus Nadi Roman Yarışması'nda birincilik ödülü kazanan¹ Yılanların Öcü, Türk köylüsünün 1950'lerdeki durumunu hikâye eden fevkalâde önemli bir eserdir. Fakir Baykurt'un kaleminden çıkan roman, iki defa da filme alınarak, daha çok insana ulaşma imkânı bulmuştur.

Fakir Baykurt, eserlerinde en iyi bildiği şeyi; "köy"ü anlatır. Hasan Âli Yücel sanatçı için; "Türk edebiyatına kendi giren köylü" yorumunu yapar. (Kaplan, 1999:20) Bazen de "Köy kökenli emekçilerin yazarı" olarak nitelendirilir. (Sezer, 1999: 37) Asıl adı Tahir olan sanatçı, zevkle okuduğu Evliya Çelebi'den esinlenerek on dokuz yaşında iken Fakir adını kendisi tercih etmiştir. (Baydar, 1959: 8) Yazar, "köy romanları yazarı", tanımlamasını kabul etmez ve romanın köylüsü şehirlisi olamayacağını, önemli olanın romanda "insan"ın anlatılması olduğunu ifade eder. Çünkü O'na göre yazar en iyi bildiği şeyi anlatmalıdır. (Baydar, 1959: 8)

Yılanların Öcü (1954), Irazcanın Dirliği (1961), Onuncu Köy (1961), Amerikan Sargısı (1967), Tırpan (1970), Köygöçüren (1973), Keklik (1975), Kara Ahmet Destanı (1977), Yayla (1977), Yüksek Fırımlar (1983), Koca Ren (1986), Yarım Ekmek (1997), Kaplumbağalar (1980) adlı romanları bulunan Baykurt'un çok

¹ Bu konudaki yazılardan biri de Yeditepe dergisinde yer alır. Bkz."Yunus Nadi Roman Yarışması'nda Birinciliği Fakir Baykurt 'Yılanların Öcü' Eseriyle Kazandı", **Yeditepe**, 1 Temmuz 1958, Sayı: 158, Yıl: 9

sayıda hikâyesi, çocuklara kitapları ile şiirleri bulunmaktadır. Fakir Baykurt, oldukça fırtınalı geçen sanat hayatı boyunca pek çok ödüle de layık görülmüştür.²

Yılanların Öcü, Burdur ilinin, Yeşilova ilçesinin Karataş köyü meydanında, Kara Bayram’ın evinin önüne Haceli’nin ev yaptırma girişimi ile gelişen olaylar üzerine kurulmuştur.

Romanın adından başlayarak takip edilen “öç alma” duygusu konusunda iki farklı düşüncenin karşı karşıya geldiği görülür. Din adamı kimliği ile Beytullah Hoca hoca; “hiçbir kötülük karşılıksız kalmayacaktır. Her kötülük, her suç, er geç ceza görecektir! (...) Sabır kadar büyük meziyet, iyi huy, Allah nazarında mevcut değildir...” (Baykurt, 2006:s.235) derken, Bayram; “Ben öcümü bu dünyada almak isterim. Bugün! Burda! Dostun düşmanın önünde! Benim sorunum bu insanlarla, bugünle, burasıyla!... Göreceğim adaleti bugün göremezsem, bir değeri yoktur nazarımda!..” (Baykurt, 2006:235) demektedir.

Bu iki düşüncede, olayların ve dünyanın yorumunda dünyevî ve ilâhî bakış açılarının, bir başka deyişle tevekkül ve isyanın karşı karşıya getirildiği görülür.

Valiliğin heykel yapmak için muhtarlardan para toplanmasını istemesi üzerine, Muhtar Hüsnü gerekli parayı kurul üyeliğine seçtiği Haceli’ye köy meydanından ev yeri satarak bulmayı düşünür. Ancak köy yerinde ev önüne ev yapmak alışlagelmiş bir olay olmadığı gibi, hakaret olarak da algılanmaktadır. Kara Bayram, annesinin de yönlendirmesi ile bu işe engel olmaya çalışır. Olaylar böylece başlar.

Kara Bayram, yoksul ancak çalışkan bir köylüdür. Annesi İrazca, karısı Haçça ve çocukları Ahmet, Şerfe ve Osman’la yaşamaktadır. Eserin başında Kara Bayram’ı karısı ve oğluya harımdaki ekimleri yapmağa giderken görürüz. Buradaki manzara yoksulluklarına rağmen mutlu bir köy ailesinin bir iş günü biçimindedir. Ahmet’in çizme isteği ile başlayan ihtiyaçlar listesine, Haçça’nın önce leğen sonra Bayram’ın anlattıklarından etkilenerek eve bir duş alma isteği, evin tamir edilerek ek bir oda yapılması, Çelik Paşa’nın yanına bir tosun alınması gibi ihtiyaçlar eklenir.

Bayram’ın babası Kara Şâli, uzun yıllar cephelerde savaşmış ve devletin gazilere bağladığı maaştan tek kuruş istemeden yaşayıp gitmiş bir yiğit adamdır.

---

² 1958 Yunus Nadî Roman Ödülü (Yılanların Öcü), 1970 TRT Sanat Ödülleri (Tırpan), 1970 TRT Sanat Ödülleri (Sınırdaki Ölü), 1971 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü (Tırpan), 1974 Sait Faik Hikâye Armağanı (Can Parası), 1978 Orhan Kemal Roman Armağanı (Kara Ahmet Destanı), 1979 Tiyatro 79 Dergisi tarafından Yılın Oyunu Ödülü (Sakarca), 1980 Avni Dilligil Tiyatro Ödülü (Tırpan), 1984 Berlin Senatosu Çocuk Yazını Ödülü (Barış Çöreği), 1985 Alman Endüstri Birliği (BDI) Yazın Ödülü (Gece Vardiyası), 1998 Sedat Simavi Roman Ödülü (Yarım Ekmek), 1998 Yaşam Radyo Ustalara Saygı Onur Ödülü, 1999 Pir Sultan Abdal Derneği Ödülü

Yiğitliğinin bir nişanesi olarak da yıllar önce Güroluk çamlığında Şahmaran'ı öldürdüğü anlatılır. İşte bundan dolayı yılanlar Kara Şâli'nin sülalesine düşmandır.

Tarlada çalışırken küçük Ahmet'in bir yılanı öldürmesi, köyde başlayacak olayların da habercisi gibidir. Yılanlar her dört beş yılda yaptıkları gibi hücumla geçmişlerdir. Bu kez de çeşit çeşit yılan, her yandan saldırmaktadır.

Asıl olaylar akşam iş dönüşü başlar. Haceli, Muhtar Hüsnü'nün (Cımbıldak Hüsnü) sattığı ev yerini yedi yüz liraya satın almıştır. Onun da derdi sualtındaki rutubetli evden bir an evvel çıkabilmektir. Irazca buna sonuna kadar direnmek niyetindedir. Ne var ki Muhtar'ın da kışkırtmalarıyla kendine güveni artan Haceli de vazgeçecek gibi değildir. Irazca'nın ilk hamlesi temel için kazılan çukuru gelini ve torunuyla birlikte doldurmak olur. Buna karşılık temeli yeniden kazan Haceli'yi asıl öfkelenen, ev için yaptırdığı kerpiçlerin Irazca'nın ailesi tarafından kırılmasıdır. Olayı öğrendiğinde kendini kaybeden Haceli, eline topladığı taşlarla Bayram'ın evine baskına gider. Evin önünde çamaşır yıkamakta olan Haçça'nın sırtına taşlarla saldırdığı yetmezmiş gibi bir de genç kadını dövmeğe kalkar.

Üç aylık hamile olan Haçça kavga sırasında bebeğini düşürür. Bu arada Muhtar, köye gelecek olan kaymakama vereceği ziyafet için Bayram'a ait ası kuzuyu kestirir. Bununla da yetinmeyerek, Bayram'ı köy odasına çağırarak Haceli'nin kardeşlerine dövdürür. Eve gelmeyen oğlu için endişelenen Irazca, Muhtar'ın evine gittiğinde gördüklerine inanamaz. Hem kuzuları kesilmiş hem de oğlu feci şekilde dövülmüştür. Yaşlı kadın ne yana bakacağını şaşırmıştır. Gelini kan kaybından ölmek üzere, oğlu kımıldayamayacak haldedir. Bütün bunların hesabını soracaktır. O devletin adaletinden medet umar. Bu sebeple, köye gelecek olan kaymakamı daha köye girmeden yakalar. Bütün olan biteni anlatır.

Kaymakam, yaşlı kadını dinledikten sonra bu işin mahkemede çözülmesi gereken bir mesele olduğunu söyler. Muhtar'a da yaptığı hatayı düzeltmesi için talimat verir. Haceli Muhtar'ın talimatı üzerine açtığı temeli doldurur. İğneci Şakir Efendi çağrılarak Haçça'nın tedavisi yapılır.

Muhtar, Bayram'ı mahkeme gitmemesi için ikna etmeğe çalışsa da ne Bayram ne de Irazca buna yanaşmaz. Köy kurulundaki heyetin huzurunda son sözünü söyleyen Bayram, verdiği kararın doğruluğundan şüphe ederken, Irazca bütün bu yaşananlardan ötürü artık hayalle gerçeği birbirine karıştırmağa başlamasına rağmen mahkeme kararından vazgeçmez.

Yılanların Öcü filme alınırken de yönetmen Metin Erksan "olayı kişiler üzerine kurarak aile çevresiyle köy ortamını bir bakıma fonda bırakır, zaten bir noktadan sonra önemlerini yitirecektir. Kara Bayram ve Irazca Ana bir amaç için tek başlarına mücadele eden insanlardır. Deli Haceli de öyle. Kişinin yalnızlığı ve bu

yalnızlıktan doğan güç Metin Erksan’ın önceki filmlerinde olduğu kadar önem kazanmaz. Artık önemli ve gerekli olan şey cesaret, karşı koyma, direniş ve tutkudur.”¹ (Scognamillo, 2003: 215-216) demektedir.

Zıtlıklar üzerine kurulmuş romanda Kişiler de zıt düşünceleri temsil eder:

1. Kişiler, “iyiler ve kötüler” olarak iki gruba ayrılabilir. Kara Bayram ve ailesi, Sultanca, Bekçi Mustafa, İğneci Şakir, Fatma, Ağali, Kosa ve Kaymakam gibiler iyi insanlardır. Bunların karşısında Muhtar Hüsnü, Haceli, Haceli’nin kardeşleri kötülüğü temsil ederler.

2. Köyün genel yapısından kaynaklanan “varsıllar ve yoksullar” arasında da bir çatışma söz konusudur. Necip Bey, Muhtar Hüsnü, Ağali, Kosa, Ekiz İsmail, Üye İbrahim gibiler varsıllardır. Kara Bayram, Bekçi Mustafa ve yaptıkları ile kötülüğü temsil ediyor görünmesine rağmen Haceli de yoksullar arasındadır.

3. “Haklılar ile haksızlar” karşı karşıya gelir. Kara Bayram, Irazca, Ağali, Kosa, Bekçi Mustafa, Kaymakam ve İğneci Şakir haklılığı temsil ederken, Muhtar ve Haceli ise tamamen haksızlık ve zulüm sembolüdürler.

4. Fakirlerin “hayalleri” ile varlıklarının “gerçekleri” yüzleşir. Kara Bayram’ın, Haçça’nın, Ahmet’in, Haceli’nin, Fatma’nın, Bekçi Mustafa’nın, Sultanca’nın hayallerine uzun uzun yer verilirken, Necip Bey’in, Muhtar’ın, Ordu mensuplarının hayatlarına dair gerçekler de dile getirilir.

Bunlardan başka çatışmalarda yer almayan, haksızlıkları görseler de seslerini çıkaramayanlar vardır. Köylülerin geneli bu “Hayhaaay!”cı grubundadırlar. Köyde varsıllar arasında sayılan Ağali önce Bayram’ı olanlardan haberdar eder, ancak onun yanında fazla görünmez. Beytullah Hoca da olanlara seyirci kalmaktadır. Üstelik din adamlığı sıfatını da bu sessizliğine alet eder. Bekçi Mustafa da olaylara şahittir. Ancak o sadece üzerine düşen vazifeleri yerine getirir ve içinden düşünür. Onun gibi İğneci Şakir Efendi de sadece işiyle ilgilenir ve sessizliğini muhafaza eder. Aynı şekilde Haceli’nin karısı Fatma da Haceli’nin ve Muhtar’ın yaptıklarından memnun değildir. Ancak yapabileceği hiçbir şey yoktur.

Yılanların Öcü’nde varsıllara ait mekânlar ile yoksullara ait mekânlar; “geçmiş zaman” ve “an”ın karşılaştırılması da dikkatlerden kaçmaz.

Romanın şöhret kazanmasının sebeplerinden biri kuşkusuz bütün olayların merkezindeki kişi olan Irazca’nın “haksızlıklara karşı direnişi”dir. (Apaydın, 1999:15) Irazca, “alinyazısına başkaldıran ezilmiş bir ana” (Binyazar, 1973:11) , görmüş geçirmiş, gözünü budaktan sakınmayan, çevresindekiler üzerinde etkili, hakkını arama cüretini gösteren, “demir gibi” inadı olan (Baykurt, 2006:107), gözü

pek bir kadındır. Yerine göre; “*Bana Karataş köyünde adı üstünde Kara Irazca derler. Ben sizin hepinizi sulu dereye götürür, susuz getiririm!*” (Baykurt, 2006:131) diye de övünmektedir. Yıllar öncesinden kocasıyla birlikte yılanların hakkından gelen Irazca, Muhtar’la Haceli’nin hakkından da rahatlıkla gelebileceğini düşünmektedir.

Pek çok Anadolu kadını gibi o da çileler çekmiş, fakirlikle yoğrulmuştur. Yıllarca tek başına yaşam mücadelesi vermiştir. “*Sanki dünyada kız oğlan kız yaşamış!*” gibidir. (Baykurt, 2006:138) Yalnız ve hele de dul bir kadının köy yerinde yaşadığı sıkıntıları, kadınların nasıl ezildiğini, yalnız bir kadının onuruyla yaşamasının güçlüklerini de bir bir özetler. Onun duyguları onun gibi nicelerinin durumunu da anlatmaktadır:

“*Yetmedi, bitmedi yıllar yılı çektiğim çile! Yarısı yanık odun kökü gibi ayak altında sürünüyorum! Doğdum, gün yok! Büyüdüm, gün yok!*” (Baykurt, 2006:57)

“*(...) Ta ezelden kimse dinlemezdi karı sözünü. Karı kısmının köleden kalır yanı mı var? (...) ‘Öşür yazdılar tek başıma, dul! Sabah oduna gittim, öğleyin çifte dul! Ne uzundu dinsiz, Allahsız geceler! Teptiler kapımı. Bayram ufak. Kimselere açamadım; dul! (...) Dul olunca insandan aşağısın; dul! Belin çukur; dul! Gören binmek istiyor; dul! Dul mul, ölmedim bugünece! Bugün ölsem de gam değil! Bayram büyüdü, işini aldı önüne. Hatta bir yükten kurtulur, ölürsem. Ne yapacağım daha fazla yaşayıp; dul! Yarısı yanık odun kökü gibi, ayaklar altında; dul! Dulu, dul karısını göstereceğim onlara!...*” (Baykurt, 2006:57-59).

Yeni başlayan bu savaşta, aynı zamanda vaktiyle kendisine yapılanların intikamını da almak niyetinde olan Irazca, romanın sonunda bütün hikâyeyi özetler: “*Yılanlar yılanken sizin gibi alçakların hareketine dayanamadı da, siz insan olduğunuz halde bunca hakarete, bunca zulme, zillete nasıl dayanıyorsunuz behey, be heeey Kara Bayram?...*” (Baykurt, 2006:273).

Haceli’nin niyetini öğrendikten sonra yaşlı kadının; “*Yapamaz! Yaparsa yıkarım! Yaparsa, itten irezil ederim onu! Kurul’da üyeyim diye güvenmesin. O Kurul’da üye ise, ben de Karataş’ta Irazca’yım!*” (Baykurt, 2006:54) sözleri, çıkacak çatışmaların habercisidir.

Bazıları için “*Dertli Irazca*”, bazıları için “*filik saçlı*”, Haceli’nin kardeşine göre ise “*Bir sidikli dişeyli*”dir (Baykurt, 2006:61). Yaşlı olmasına rağmen üzerine düşen işleri gücü yettiği kadar yapmağa gayret eder. Çocuklarına oldukça düşkündür. Evdeki her işte onun “*buyruğu*” geçmektedir (Baykurt, 2006:62). Muhtar ve yandaşları ile girdikleri çatışmada planları yapan daima Irazca’dır. Yaşlı kadın

“kuru muru” ama “diri”dir. Hırslandığı zamanlar yorulmak bilmeyen bir enerjiyle çalıştığını gösteren hadise ise Haceli'nin evinin temelini doldururken gösterdiği çabadır (Baykurt, 2006:97).

Yaşından dolayı artık ölüm dahil hiçbir şeyden ve hiç kimseden korkusu yoktur. Dolayısıyla sonunda ölüm olacak bir kavganın içinde bulunmaktan sakınmaz. Ona göre koyun yaşı kadar yaşı vardır. En önemli özelliği ise kanunları bilerek adım atmasıdır. Kaymakam'a köylüyle yalnız görüşmesi yolundaki tavsiyelerinden de anlaşılır ki İrazca okumamış olmasına rağmen, devlet işleyişinden de haberdardır.

Yazar, kimi zaman İrazca'nın sözleri ve yorumlarıyla, politik oyunların halkın dışında geliştiğini de ortaya koyar. Köy yerinde, yoksul insanın işi zordur. Yaşlı kadın daima tetikte olmak gerektiğinin farkındadır: “Yasılmağa gelmez köylük yerinde. Bu millet, millet değil, illet! Bir sezdiler mi adamın yasıldığını, binerler dalına. Bir daha belini doğrultamaz o adam. Ne yapıp, Haceli'yi söküp almalı!” (Baykurt, 2006:109) düşüncesi eserin başından sonuna kadar aklından çıkmaz.

Fakir Baykurt'un yazarlığını ele alan Talip Apaydın, İrazca hakkında şu yorumu yapar: “Ezilmiş, suskun köylü kadın imajı değişti. Yüzyıllardır Anadolu halkını ayakta tutan, yaşamı sürdüren köylü kadının yeri anımsandı ve edebiyatımızda yeni bir yol açıldı. Sonradan birçok romanda İrazca benzeri savaşımcı, direnmeç kadın kahramanlar işlendi.” (Apaydın,1999:15).

Eserdeki merkez kişilerden biri de Kara Bayram'dır. O, elindekilerle yetinmeği bilen dürüst, çalışkan bir çiftçidir. Köyün zengini durumundaki Necip Bey'in yıllar önce sattığı tarlasından aldığı üç evlek toprağı ekip biçmektedir. Köy yerinde bu kadarı bile onu mutlu etmeğe yeter. Ortakçılıktan kurtulduğuna sevinmektedir. Fizikî görünüm olarak; “boylu boslu ama zayıf”tır (Baykurt, 2006:21). Haçça kocası Bayram'la Haceli'yi karşılaştırırken “Bayram dünya değer. Kolları kuvvetli. (...) Bayram'ın ayağına pabuç bile olamaz o Deli Haceli!” (Baykurt, 2006:137) diye düşünür ki köylülerin çoğu gibi Bekçi Mustafa da bu fikirdedir.

Muhtar'ın küçümseyici konuşmaları “Sen köylü müsün yoksam Burdur kibarı mısın ulan? Köylü adam gübre kokusundan kaçır mı?” (Baykurt, 2006:92) gibi alaycı sözleri, onun yoksul ve kimsesiz olmasından kaynaklanmaktadır. Muhtar'a göre ise; “Kara Bayram'ın çocuğı olsa olsa, sığır çobanı olur ancak!” (Baykurt, 2006:202).

Genç adam, yoksulluktan bıkmıştır ancak, yine de kanaatkârdır. “Varsın verimsiz olsun, varsın çetin olsun; varsın üçlemek, dörtlemek, derin sürmek gereksin! Bayram, “Kendi topraklarımız ulan!” diyor. Kendi toprakları olduktan

sonra ne hacet gama, kedere? Ondurmasa bile öldürmez de..." (Baykurt, 2006:63) diye düşünür. Ancak, haksızlığa uğradığında dik başlıdır. Doğru bildiğinden şaşmaz. Muhtar'ın ifadesiyle Bayram ve onun gibiler vaktiyle sindirilmemiş yılanlardır: *"Yılanın başını küçükken ezmiymiş! (...) Biz bilememişiz. Bu Kara Bayram'ın böyle bokun biri olacağı daha ufakikken belliydi!"* (Baykurt, 2006:94) demektedir.

Kara Bayram, askerlik hatıralarından da sık sık bahseder. Bayram askerdeyken gördüklerini anlatırken askeriye ile halk arasındaki farklılıkları da dile getirir. Ona göre; *"Parası olmayan bir Allah'ın kulu istediği kadar akıllı fikirli olsun, oluru yok, paşaya cevap veremez! Korkar. Para adamı yüreklendirir. Para adama cesaret verir. Para adamı konuşturur. Para adamı adam eder."* (Baykurt, 2006:40).

Kara Bayram, babasıyla gurur duymaktadır. Annesi karşısında ise itaatkâr bir evlattır. Genç adam, Irazca'ya göre daha mantıklı düşünür. Haceli'nin öfkesinden tedirgin olan genç adama göre Irazca, düşünmeden hareket etmiş ve sonunda düşman kazanmışlardır.

Bayram, Muhtar'ın evinde pusuya düşürüldüğünde; *"Yedi yerden gedik! Yılanlar gibi çullandılar üstümüze anam! Her yer yılan olmuş! Dünya yılan kalmış kadın anacığım!..."* (Baykurt, 2006:176) demekte ve isyan etmektedir: *"Eşkiya olan kulları kınama! Hiç keyfinden eşkiya olur mu adam? Elimi kana bulayacağım!"* (Baykurt, 2006:168) derken, Irazca da *"Adam öldürenleri, katil olanları hiç kınamıyorum gayri!"* (Baykurt, 2006:204) sözleriyle bu gibi durumlarda katil olanları haklı bulur.

Bayram Muhtar'dan farklı olarak hükümet (devlet)'in adaletli olması gerektiği düşüncesindedir. Bayram'ın bir özelliği de camiye sık gitmeyiştir ancak, bunun altındaki sebep caminin babasının ölümünü hatırlamasıdır (Baykurt, 2006:232). Yaşadıklarından sonra, Cuma namazında vaaz veren Beytullah Hoca'yı dinlerken içinden geçen düşünceler dikkate değer:

"Ey saygıdeğer Beytullah Hoca! Sen ayakta ve yukarda, biz oturmuşuz ve yerde! Sen ahreti kendine garantilemiş, sen Allah'ın siperine sinmiş, sen Ağustos ayında Peygamber'in gölgesinde serin; biz, zayıf öküzümüzü, zayıf ineğimizle kağnyaya koşup sap çekeceğiz diye tozlu yollarda perişanız Sayın Hocafendi!... Terliyoruz... Yanıyoruz... Derimiz kavlayıp kalkıyor. Biz de böyle düşünüyoruz Ey Yaşlı Hoca!..." (Baykurt, 2006:235).

Genç adam, bütün ısrarlara rağmen yapılan haksızlıklara karşı, devletin adaletine sığınma kararından vazgeçmeyecektir.

Eserde Irazca'nın karşısındaki en güçlü kişi Muhtar Hüsnü'dür. “hinoğluhin, cinoğlucindir! Yerdeki Kaymakam'ı değil, gökteki Allah'ı kandırır (...) Tanıkları kandırır, yargıçları” kandırarak kadar kurnazdır (Baykurt, 2006:222-223).

Muhtar Hüsnü'nün kişiliğinde 1960'lı yılların sinema filmlerine yansıyan “fikir ikliminin” önemi vardır. “Nitekim bu yıllarda yapılan filmlerin büyük kısmında muska yazma, büyü yapma, tütsü yapma gibi konular sıkça ele alınmış, özellikle kırsal kesimde hocaların adamı –kötü niyetli muhtar- toprak ağası üçgeni ortak iyinin, “modernleşmenin” karşısındaki güçler birliği olarak inşa edilmiştir. (Yılanların Öcü, Şafak Bekçileri)” (Abisel, 1994:101).

Kendisinin Cumhurbaşkanı'nın köydeki temsilcisi olduğunu düşünen Muhtar Hüsnü, doğal olarak köyün varsıllarındandır. Köy içinde sonsuz gücünü kendi işine geldiği gibi kullanır. Köyden ve köylüden nefret eder. Muhtar Hüsnü, “kan alınacak damarı” bilen, “Tilki gibi adamdır!” (Baykurt, 2006:145) “Cımbıldak Muhtar paralı. Hiç altta kalmıyor. Nerden atsan kedi gibi dört ayağının üstüne” düşen biridir (Baykurt, 2006:40). Haceli'yi kurula seçmesinin altında da kendine mahsus hesapları vardır.

Kendi kendine: “Ben çok hayırsever bir adamımdır. Bunu hepimiz bilirsiniz. Allah'ın her bayramında sabi sübyana birer buçuk kilo leblebi dağıttığımı bütün Karataş bilir...” (Baykurt, 2006:256) diye düşünmektedir.

Köylü de onun karakterini çözmüştür. Bir kısmı ona yanaşarak (Haceli gibiler) menfaatlenirken, kimileri onun yaptıklarına karşı çıkar (Bayram ve Ağali gibiler). Bir kısmı da ondan uzak durup beladan korunduklarını düşünerek “bana ne”ci bir tavır takınmışlardır.

Dönemin siyasi atmosferini, hükümete dair konuşmalarından anlamak mümkündür. Ona göre artık demokratçılık hakimdir ve “Demokratçılıktan amaç, herkes nerde, sen de orda olacaksın demektir...” (Baykurt, 2006:82).

Dönemin siyasilerine de laf söylemeyi ihmal etmez ve köylüye yaptığı konuşmada: “Otuz lira aylığa bu kadar eziyet fazladır. Mebuslarınız bile size bu kadar konuşuvermiyor! Biz bu parayı ödeyeceğiz, bunu aklımıza iyi koyun!” (Baykurt, 2006:85) sözleriyle övünür. Olanlardan sonra tavır değiştirdiğinde, hiç suçu yokmuş gibi, Haçça'ya İğneci Şakir'i göndererek Irazca'ya iyilik yaptığını düşünür.

Çatışmanın merkezindeki kişilerden biri de Deli Mehmet'in oğlu olan Haceli'dir. Aslında işini bilen biri gibi durmaktadır. Çünkü “Kafası çalışmayan adama kolay kolay 'deli' demezler köy yerinde!” (Baykurt, 2006:246). Haksızlık yapıyor görünse de, esasında Haceli de eserin sonunda mağdurlar arasındadır. Köyde çok da itibarı yoktur. Öyle ki Bekçi Mustafa da onun için. “Sen de güya

üyesin ama, benden yüksek bir yanın yok, korkma!" diye düşünmektedir (Baykurt, 2006:240). Muhtar'ın oyunundan nasibini alınca: *"Ben de bir yoksul adamım! Karataş'ın Köy Kurulu'na üye olmakla, kervanlarım Halep'ten mi çekiliyor?.."* (Baykurt, 2006:256) diye isyan ederken; *"Ne geldiyse onun sözünü dinlemekten geldi başımıza!"* (Baykurt, 2006:240) demektedir.

Haceli, yeni bir ev yaptıracak maddi olanaklara sahip olmadığı halde, Muhtar'ın heykel için para istenmesinden sonra *"Aaah; şu sıra, her işin ağzını çula kuşu gibi açtığı sıra! Hiç de ev yapacak zaman değil; ama bıktım Aşağı Mahalle'den"* (Baykurt, 2006:19) diye düşünerek böyle bir işle karşı karşıya kalmıştır. Onun da Bayram gibi hayalleri vardır. Ancak yeni eviyle ilgili hayalleri gerçekleşmeyecektir:

"Kalbinde biraz insanlık olan, üste para versen yapmaz bunu! Baaak! Bak!... Ulan biz bu kerpiçlerle önü turalı bir ev yaptırmayacak mıydık köy içine? Kocaman bir öküz başı gömdürmeyecek miydik duvarına? Sakız gibi çam tahtalarıyla kapılarını işletmeyecek miydik? Sülün gibi 'Maşallah' yazdırmayacak mıydık alınca? Gözel tahtalardan dolap oydurmayacak mıydık odalarına? Sayvanına bir döşek atıp, dostumuza düşmanımıza karşı oturmayacak mıydık akşamüstleri?... Ulan orospu analı! Ulan babasının mezarına sıçtığımin düzüsü!... Şuna bak, toz toprak olmuş çekilen emekleri! Rezil olmuş paramız, alın terimiz!..." (Baykurt, 2006:158).

Eserdeki mağdur yoksullardan biri de Bayram'ın karısı Haçça'dır. Güzel olduğu kadar iyi huylu bir genç kadın olan Haçça, kocasıyla birlikte köydeki her işte çalışır. Ailesine çok düşkündür. Törelere ve geleneklere saygılıdır.

Çocuğunu düşürdüğü zaman da Bekçi Mustafa'nın bakışıyla Haçça Gelin'in durumu özetlenir: *"Bizim bildiğimiz Haçça Gelin'den kıpırtı kalmamış! Haçça Gelin ceylan gibiydi! Selvi dal gibiydi..."* (düşünceleri:) *Kalçalıydı... Gözeldi... Temiz... Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun pençeli... dedikleri gibiydi!... Ahmet oğlan pençeli olacak... Yırtıcı... Deli Haceli'nin sülalesini serecek yere!... Haçça gelin böyle oğlan doğurdu! Haçça Gelin kahraman. Gözel. Temiz!... Furan eller bileğinden kırılın!... "Şimdi erimiş, akmuş. Yok olmuş..."* (Baykurt, 2006:207).

Onun da hayalleri vardır. Bunların başında özellikle duş ve eve yeni bir oda, Ahmet'e bir çakı, dört koyun, dört metre kaput, bir top alaca gibi günlük ihtiyaçların giderilmesi gelir. İrazca da Bayram da ondan memnundurlar.

Haçça *"Kırk beş dönüm çorak tarlayla Aydın'ın beylerine pamuk çapacısı"* olacak çocuklar dünyaya getirmek niyetinde değildir. Eserin sonunda ise Haçça da zarar görenlerden biri olacaktır.

Haçça'nın karşısındaki kişi ise Haceli'nin karısı Fatma'dır. Fatma, rutubetli bir evde yaşadığı için eski canlılığını ve kuvvetini kaybetmiştir. Yazar, Irazca ile konuşmaya gelen Fatma'nın, güzelliğinden de bahseder: “*Şimdi sular gibi yeşildi gözleri. Derin derin bakıyor. İnilmez denizlerin dipleri gibiydi... Ağlayacak mı, gülecek mi, belli olmuyor...*” (Baykurt, 2006:105).

Haceli ile zorla evlendirildiği için mutsuz, şanssız bir kadındır. Kendisini yalnız hissetmektedir: “*Güçsüz, dermansız kaldı! Kendine güç verecek bir dost, bir destek yok çevresinde. Tutunacak bir dal yok. Yapayalnız Karataş'ta, dünyada... Bir dalı olmalı... Ya da, Haceli'yle yapacağı teke tek bir dövüşle ayırt etmeli her şeyi, kendisi...*” (Baykurt, 2006:135).

Irazca da genç kadının şanssızlığına üzülmemektedir. Onun için “*Garip Fatma, kadersiz Fatma! (...) Ne suçu var şu Müslüman'ın? Ne suçu var da Deli Haceli'ye tutsak ettin bunu ay güzel Allah'ım?*” (Baykurt, 2006:107) diye düşünmektedir. Fiziki olarak; “*Karaca benizli, yuvarlak yüzlü, dolgunca dudaklı*” (Baykurt, 2006:17) olan Fatma, “*Haçça'dan daha alımlı*”dır. (Baykurt, 2006:106).

İçinde kötülük olmayan, kavgadan da hoşlanmayan genç kadın, Irazca'dan olumsuz cevap alınca, kocasını bu işten vazgeçirmeye çalışır. Eserin sonunda, Haceli'nin kazdığı ev temelini kocasıyla birlikte doldurmak zorunda kaldığında da büyük utanç duyar.

Romanda kadın duygularının ortaya konulmasına vesile olan kişilerden biri Haçça, diğeri de Fatma'dır. Sevmediği, kendisine her fırsatta hakaret eden ve sadece bir takım ihtiyaçlarından dolayı karısını hatırlayan bir adamla bir ömür geçirmek zorunda olan genç kadın, bu durumdan kolay kolay kurtulabilecek gibi de değildir. Haceli, “*kahpe soyu*” (Baykurt, 2006:129), “*soysuz*” (Baykurt, 2006:129), “*dini kırık*” (Baykurt, 2006:129) gibi sözlerle devamlı Fatma'ya hakaret etmektedir. Fatma'nın öne çıkan bir diğer özelliği ise temizliğe fazla titiz olmayışıdır.

Eserde yaş ve yaşantı olarak karşılaştırabileceğimiz bir diğer gruptakiler gaziler; Beytullah Hoca ve Kara Bayram'ın babası Kara Şâli'dir. Kara Şâli'nin gençliği ve mizacı hakkında Beytullah Hoca bilgi vermektedir.

“Bananeci” olmadığı için gençliğinde memleket için savaşmasının yanında köylünün korktuğu yılanlara karşı da savaş açmıştır. “*Alem, 'Sana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın!' deyip dururken, babamın efeliği tutmuş.*” (Baykurt, 2006:35) diyen Kara Bayram da onunla gurur duymaktadır. Dünyadan iyi bir gün görmeden göçüp giden Kara Şâli'nin bir diğer özelliği de insanları kandırmak için dindar görünme çabası içinde olmamasıdır.

Beytullah Hoca ise uzun yıllar savaşlara katılmış yoksullardandır. Etrafindakilere gücü yetmeyince kendi kabuğuna çekilmiş, kimsenin iyisine

kötüsüne karışmadan yaşayıp gitmektedir. Bayram'a göre; "*Beytullah Hoca'da laf çok.*" tur (Baykurt, 2006:36). Hoca, eskiyi de, yeniye de görmüş, sistemin işleyişinin farkında olan bir din adamıdır. Usulen de olsa kendisine soru sorulmasından memnun olur.

Yılanların Öcü'nde yer alan çocuklardan en fazla öne çıkan Bayram'ın "*yavaş yavaş işe yarar çağa gelen oğlu*" (Baykurt, 2006:11) Ahmet, altı yaşında, sevimli, "*benzi sapsarı*" (Baykurt, 2006:21) bir çocuktur. Yoksul oldukları için Haçça onun "*ketim*" kalmasından korkar. Ahmet, babasından çizme ister. En önemli isteği babasının geçen yıl söz verip de almadığı "*çizme*"yi bu yıl almasıdır. Onun da kendine göre hayalleri vardır. Büyümek, güçlü bir delikanlı olmak, düğünlerde öne çıkmak ve annesine benzeyen bir kıza sevdalanmak onun hayallerindedir. "*Anasına çok güven*"en (Baykurt, 2006:182) Ahmet'in, Bekçi Mustafa'ya göre pençeli bir çocuk olduğu için ileride tam bir yiğit olacağı bellidir. Babası oğluna "*Ahmet Çavuş*" demektir. Artık evdeki işlere o da koşturmaktadır. Babasıyla birlikte bazı işleri görmekten gurur duyar. Aile büyüklerine karşı saygılı, verilen vazifeleri yerine getirmekten sakınmayan bir çocuktur.

Ahmet de dedesi Kara Şâli gibi yılan öldürmek konusunda tecrübe kazanmaya başlamıştır. "*Kurdun oğlu ta ezelden kurt olur; doğruymuş! Rahmetli Kara Şâli'nin torunusun. Bayram da yiğit! Bayram'ın oğlusun...*" (Baykurt, 2006:216) sözleriyle zaman zaman takdir edilir.

Haceli'nin çocukları ise bakımsız ve pis halleriyle karşımıza çıkar. Haceli "*İki koca baş, iki ince boyun. Boyunlarının üstüne birer koca tokmak. İki tavşan başı. Saz gibi de sarı yüzleri. Öhho!... Güya evde inek var. Ağaransız, gürevensiz kalmıyor güya. Deriye peynir bile bastıyorum bunlar için. Ama işte benizleri.*" (Baykurt, 2006:18) diyerek onlar hakkındaki endişelerini dile getirir. Ahmet'in çevikliğine karşın Haceli'nin çocukları biraz "*saf*" çocuklardır.

Yoksullukla varsılığın çatışma halinde olduğu Yılanların Öcü'nde, varsılığın en önemli temsilcisi Necip Bey'dir. Eser onunla başlar, onunla biter. Necip Bey karakterinde 1950-1960'lı yılların bürokrat ve politikacı tiplerini hatırlatan özellikler bulunmaktadır.

Köyün yoksullarından olan Bekçi Mustafa, yoksulluğun ve sahihsizliğin en uçtaki temsilcisidir. "*Ben, dört çocuk babası, kendisi bekçi, karısı gündelikçi, Burdur ilinin, Yeşilova ilçesinin, Karataş köyünden, 1338 doğumlu, ayağı çarüksüz, sırtı gömleksiz, Osman oğlu Mustafa Değneksiz.*" (Baykurt, 2006:114-115) diye düşünen Mustafa, kendisine "*Bekçi*" diye hitap edilmesinden oldukça rahatsızdır.

Haceli'ye göre ise Bekçi Mustafa: “laf küpü.” dür. “Ne istersen sor. Bulur bulur söyler. Her şeyi bilir. “Geleni gideni dinleye dinleye, dünyayı katmış karnına!” (Baykurt, 2006:143).

Muhtar'ın ayak işlerine koşturup, emirlerine itirazsız itaat eden Bekçi Mustafa da Muhtar'ın zalimliğinden bıkmıştır. Bazan: “Bir ateş vereceksin, yanıp yıkıp gidecek cayır cayır!... Yanıp çıkıp gidecek düzünüün evi! İçindekilerle!... Ah el kapıları!... Kapansın el kapıları!... Yakacaksın ki, kapansın!... Başka da açılmasın namussuz dünyada! Yokluklar yok olsun! Yok olsun yoksulluklar! İlle de insanın insana kulluğu! Tam insanın insana kulluğu benimki!” (Baykurt, 2006:209) diye düşünmektedir. Yoksulluk içinde kıvrandığından köy içinde mal sahibi olup da tembellik edenlere içten içe kızmaktadır.

Tarafsızlığını korumaya çalışanlardan biri de İğneci Şakir'dir. Ancak bu tavrındaki sebep, köyün kendine mahsus kurallarının işleyişinden haberdar olmasıdır. Köydeki hastaların yardımına yüksünmeden koşması ve kibirsiz halleri köylü tarafından takdir edilmektedir.

Devletin köydeki en önemli temsilcisi konumunda karşımıza çıkan Kaymakam ise eski kaymakamlara göre daha demokrat ve dürüsttür. Fizikî görünüm olarak; “Etili! Temiz. Bakımlı. Kendini hiç yormamış herifçioğlu! Yıpratmamış!... Yüzünün hem ak, hem parlak derisi var. Diri. Taze.” ve “Gözleri duru, mavi. Baktığı zaman, adamın yalnız yüzünü değil, yüzünün ardındaki de gördüğü sanılan delici gözler...” (Baykurt, 2006:192)'i olan Kaymakam, Halil İbiş'e göre “yoksula arka çıkan” bir yöneticidir (Baykurt, 2006:219). Okumuş, bilgili olduğu hem İrazca ve hem de Muhtar tarafından dile getirilir. Köylüye yaklaşımı ve demokratik tavrı ise köylüyü rahatlatır: “Kaymakam, bir iki küçük espriyle köylüleri güldürdü. Yeni bir haber gibi çevresini sarıverdiler. Yılların yüzlerinde kerpiçleştirdiği “tebaa” görünüşü dağıtan, eriten bir sıcaklık, bir ılıklik, elle tutulacak kadar belliydi.” (Baykurt, 2006:194).

“Tabii o bizim iyi olduğumuzu biliyor. Bilmez olur mu? Bunca yıl okullarda okuyor, eğitim öğretim görüyor! Kaymakam bu!...” (Baykurt, 2006:189) diyen Muhtar, Kaymakam'ın kendisine yüz vermemesi karşısında ise öfkelenir. Oysa Kaymakam İrazca'nın da yardımıyla, Muhtar'ın gerçek kişiliğini çoktan çözmüştür.

YILANLARIN ÖCÜ'NDE SOSYAL MESELELERE DAİR TESPİTLER

Yılanların Öcü'nde pek çok sosyal mesele üstü örtülü ya da açık olarak söz konusu edilir. Eser bu özelliğinden dolayı, idareciler tarafından sansüre uğramış,

tepki görmüştür. Romanda ele alınan sosyal meseleleri aşağıdaki biçimde tasnif ve tahlil etmek mümkündür:

1. Savaş Yıllarına Dair Düşünceler

Uzun yıllar yaşanan ve pek çok kayıplara sebep olan savaşlar, Yılanların Öcü'nde Beytullah Hoca ve Irazca'nın ifadeleriyle verilir. Yemen'de, Çanakkale'de yaşanan savaşlar acı hatıralarda anlatılmaktadır. Kemal Paşa "*Kaçanı kendi elimle vururum! Karınız kızınız düşman elinde! Siz düşünmüyorsanız, ben düşünüyorum; kaçmayın!*" diyerek askerin kaçmasına mani olmağa çalışmıştır (Baykurt, 2006:31). O savaşlardan kaçanlar ve onların aileleri yıllar sonra "*şeref aylığı*"na bağlanmışlardır. Beytullah Hoca; "*Ta Yemen'de savaşmış, Kanal Çarpışması'nda, Kutulamare'de bulunmuştu. Tutsak olmuştu. Yoksulluklar ve yoksunluklar içinde geçti yılları. Subaya aylık, askere tayın yok. Askerlik denmez, savaş denmezdi; bir dipli sefillik. At gübrelerinden arpa seçip karın doyurmuştu çok...*" (Baykurt, 2006:28).

Irazca da savaşların çilesini çekenlerdendir: "*Doğdum, gün yok! Büyüdüm, gün yok! Bekledim. Yemenciler, Yunancılar döndü. Bir evden üç kişi gitti, dört kişi gitti. Koca köyden dört kişi döndü. Kimse adam demez dönenlere.*" (Baykurt, 2006:58) diye düşünmektedir.

Cumhuriyet'ten önceki yılların yorumunu yapan Irazca savaş yılları için; "*Ne kötü günlerdi; ne akılsız, acımasız padişahlardı! Ona yıl savsadılar memleketi, gelinleri ve de karlıları! (...) onca yıl inledik! İşte geliip geçti. Deliiip geçti. Köreldi köyler. O acılı, ağılı günlerden geldik..*" (Baykurt, 2006:58) demektedir.

Devletler hakkında da yeri geldikçe yorumlar yapılmaktadır. Bekçi Mustafa "*Osmanlı'nın dostluğu dost değildir eskiden!*" (Baykurt, 2006:251) biçimindeki sözleriyle Bayram'ı uyarmaya çalışırken, Muhtar Hüsnü, Bayram'la Haceli'nin barışmaması karşısında; "*Alaman bir yana çekiyor, Urus bir yana. Ben de İsviçre gibi ikisinin arasında*" kaldığını ifade etmektedir. Muhtar Hüsnü sık sık İngiliz siyasetinden de bahseder.

2. İnkılâplar Hakkındaki Düşünceler

Kıyafet inkılâbının yapıldığı dönemler Irazca'nın hatıralarından ifade edilir. Yaşlı kadın yıllar sonra o günleri; "*Fesi yasak ettikleri yıl önülceğimi kestiler; dul! Orman askeri çıktı, yeniden savaş çıktı; dul! Kemal gitti, İsmet geldi, partililik çıktı; dul!*" (Baykurt, 2006:57-59) sözleriyle hatırlar. Irazca o günlerde; "*Yemen, Yunan*

bitti, şimdi de Ankara mı başladı? Ne isterseniz benim önülceğimden, önülcek kolanımdan yıkılısılar?” (Baykurt, 2006:110) diye isyan etmiştir.

3. Demokrasi Hakkındaki Düşünceler

Demokrat Parti zamanının anlatıldığı romanda demokrasinin ve demokratçılığın ne olduğunu, Kaymakam’ın ziyareti öncesinde Muhtar Hüsnü’nün konuşmalarından öğreniriz:

“Eller hangi sözden konuşuyorsa, sen de o sözden konuşacaksın. Bahusus, şimdi ortalıkta bir demokratçılık var. Demokratçılıktan amaç, herkes nerde, sen de orda olacaksın demektir...” (Baykurt, 2006:82). Muhtar’a göre demokratçılık, herkesin söylediğine katılmaktır. “çilik değil, çılık! Malum ya, çilik başka, çılık başka.” (Baykurt, 2006:82) diyen Muhtar Hüsnü; “Gerçekten de iyiyiz. Şimdi demokratçılık var. (...) Demokratçılık, boruculuk değildir. Demokratçılıkta herkes nerde, sen de orda! Millet şimdi cümleten ‘İyiyiz!’ diyor. Sen de iyisin demektir bu! Çünkü, ordaki adam iyi olmasa, ‘İyiyim!’ der mi? Ölse demez! Enayi mi ki bizim gibi, ‘İyiyim!’ desin? Eh, madem o iyi, o halde sen de iyisin! Çünkü, demokratçılık dedik! Bakın ne kadar açık! Gün gibi ortada. İyi değiliz de nasıl demokrasi olabiliyoruz? Kaymakam ayağımıza kadar geldiğine göre, biz demokrasiyiz! Dahi madem demokrasiyiz, öyleyse iyiyiz! Gayet açık!” (Baykurt, 2006:191)

sözleriyle köylüye demokratçılığı anlatmaya çalışır.

Ancak, Muhtar’ın anlattığı demokrasi anlayışının hakiki demokrasi ile örtüşmediği de açıktır. Muhtar, olması gerekeni değil, olanı anlatarak, demokrasinin yanlış insanların elinde nasıl yanlış yorumlandığını göstermektedir. Yeni hükümet, idam ve hapis cezalarını artırmıştır. Muhtar’ın ifadesine göre özgürlük ortamı yaşanmaktadır. İtiraz etmek bozgunculuk olacağından, “Dışa karşı dirlik, içe karşı birlik!” (Baykurt, 2006:83) felsefesi benimsenmek zorundadır.

Savaşların bittiğini, vergilerin makul ölçülere çekildiğini belirten Muhtar, başka ülkelerdeki uygulamaları da örnek göstererek, çalışmak istemeyen vatandaşın devletin zorlamamasını da bir hürriyet göstergesi olarak yorumlar.

Eserde vurgulanan ve özgürlük olarak sunulan konulardan biri, halkı tembelliğe ve hazırcılığa alıştıran bir siyasi anlayıştır. Diğer ülkelerdeki ağaçlandırma çalışmalarını da eleştiren Muhtar, bizde böyle bir zorunluluğun

olmayışını da bir hürriyet ortamı olarak değerlendirir. Bizdeki bu uygulamaların yaratacağı sonuçlar hakkındaki yorumlar ise okuyucuya bırakılır.

4. Bürokratlar/Devlet Memurları Hakkındaki Düşünceler

Devlet işlerinin pek de kolay yürümediği, mahkemelerin uzun ve masraflı bir süreç olduğu eserin sonunda sık sık dile getirilir. İrazca'nın, devlet görevlilerinin köylüye karşı tavrını Kaymakam'a anlatırken yaptığı tespitler, köylünün çaresizliği ile terkedilmişlik duygusuna kapılmalarının sebeplerini de dile getirir. Köye gelen idareciler, yalnızca köydeki varlıklılarla muhatap olduklarından, çoğunluğun halinden haberdar olamazlar.

Ağali'ye göre de eline yetki geçenler sadece kendi menfaatleri için uğraşırlar. *"Bizde bir düzrü, bir yetkili yere geçti mi, küli önüne eşmeye başlar!"* (Baykurt, 2006:51) şeklindeki yoruma, Yirik Abdullah da katılır: *"Bir adam ufak mufak bir meslek başına geçti de cumucık ileri gitti mi, deral bozulur! Eskiden boksa, bombok olur! Aziz Hocaların Hüsnü, muhtar oldu, bok oldu! Deli Mehmet'in Haceli Kurul üyeliğine geçti; o da bombok oldu!..."* (Baykurt, 2006:218).

5. Politika Ve Politikacılar Hakkındaki

Romanda, İrazca'nın hatıraları ile Atatürk dönemi, İsmet Paşa dönemi ve sonrasında çok partili dönem özetlenir. Dönemin siyasilerine dair tespitlerde de Muhtar Hüsnü'nün yorumları dikkati çeker. Köylüye demokratçılık ve uygulamalar hakkında bilgi verdiğini düşünen Muhtar, halkla yaptığı konuşmaları fazladan bir hizmet biçiminde yorumlayarak: *"Otuz lira aylığa bu kadar eziyet fazladır. Mebuslarınız bile size bu kadar konuşuvermiyor!"* (Baykurt, 2006:85) diyerek siyasilerin nasıl çalıştığına işaret eder.

Bayram'ın Haçça ve Ahmet'e vaatlerde bulunması ise yazar tarafından *"sorumsuz politikacılar gibi sesini kabartarak bol keseden atmaya başladı.."* (Baykurt, 2006:14) biçiminde yorumlanır. Yılanların Öcü'nde, günümüzdeki politikacı tipinin o dönemlerde oluşmaya başladığı da gözlenmektedir.

6. Sağlık Sorunları/Nüfus Planlaması

1950'li yılları anlatan eserde, sağlık hizmetleri henüz köylere kadar ulaşmadığından, köylü, sağlıkla ilgili meseleleri ya köy ebeleri ya da İğneci Şakir gibi sağlık memurlarının yardımıyla çözmeye çalışır. Ayrıca köyde sineğe böceğe karşı ilaçlama Çerçi Mahmut'tan alınan ilaçlarla yürütülmektedir.

Nüfus plânlaması hakkındaki düşünceler, yeni hükûmetin uygulamalarının yorumu esnasında verilir. İnsan hayatı yasalarla teminat altına alınmıştır. Anne karnında olsa bile çocuk öldürmenin cezası idamdır. Muhtar’a göre köy yerinde bir çocuk olsa olsa çoban olacağından pek de kıymeti yoktur. Ancak yasalar her bireyin yaşam hakkını savunmaktadır.

Geçim güçlüğünden dolayı, şehirde yaşayan insanlar artık az çocuk sahibi olmayı tercih etmektedirler. Bu sebeple şehirli ailelerde iki ya da üç çocuk makbuldür. Fazlası istenmez. Şehirli kadınlar tıbbî yöntemlerle fazla çocuk sahibi olmanın önüne geçerler. Bu tespitler nüfus planlamasının o dönemlerde başlamış olduğunu gösterir. Buna mukabil, Bayram’ın köy yerindeki insanın çok çocuklu olması gerektiğini, bunun bir çeşit güvence olduğunu söylemesi de toplumsal bir gerçektir.

7. Kardeşlik Hakkındaki Düşünceler

Köy yerinde çok çocuklu olmanın kardeşlik bakımından da yorumu yapılır. Çünkü çok çocuk güç demektir. Bayram’ın Haçça’nın hamile olduğunu öğrendiği zamanki sevinci çok çocuk ile kardeşliğin önemini net bir biçimde ortaya koyar. Ona göre; “*Köylü milletine çocuk lâzım! (...) Arka olurlar birbirlerine... Köylük yerinde yalnız adamın işi küldür. Arkan olacak. Arkan olmadı mı adamın diye gezme dünyada! Dört olsun, beş olsun, olsunlar...*” (Baykurt, 2006: 41).

Kardeşlerinin çokluğu ile gündeme gelen Haceli, onların varlığından güç almaktadır. Başı sıkıştığı zaman, onların arkasında olacaklarından emindir: “*Benim kardaşlarımın her biri birer çam yarması! Benim kardaşlarıma ben demiyorum da ondan! Gidip bir anlatayım, mesele bu şekilde diye, bir de o zaman görsün İrazca!..*” (Baykurt, 2006:107).

Bayram da Haceli’nin kardeşlerinden çekinir. Ancak, şaşkıncu biçimde, Haceli’nin haksız olduğunu anladıklarında kardeşleri de ondan yüz çevirir.

8. Eğitim Hakkındaki Düşünceler

Eğitim meselesi, çeşitli vesilelerle dile getirilir. Köyün varlıklarından Necip Bey’in şehre göç etmesinin sebeplerinden biri, oğluna iyi bir eğitim imkânı hazırlayabilmektir. Necip Bey oğlunu Avrupa’da okutmaktadır. Onun kadar olmasa da durumu iyi olan Deli Ahmet’in de kasabaya göç etmek istemesinin altında yatan sebepler arasında çocuklarını okutmak yer alır.

Ancak yoksul insanların çocuklarının iyi bir eğitim alarak, iyi mevkilere gelebileceği düşüncesi o zamanlar için hayaldir. Öyle ki, Muhtar’a göre Bayram’ın

oğlu olsa olsa ancak çoban olabilir. Buna mukabil, Bayram'ın da Haçça'nın da çocuklarının eğitimiyle ilgili geleceğe dair ciddi bir planlarının olmayışı da dikkat çekicidir.

Dönemin eğitim sistemiyle alakalı olarak Muhtar'ın olumsuz düşünceleri vardır. Kaymakam'ın tavırlarının okullarda “yol yöntem” okutacaklarına “felsefe” okutmalarından kaynaklandığını ifade eder. Irazca Kaymakam'a, köylüyü yanlarında Muhtar ya da üyeler olmadan konuşturarak gerçek dertlerini anlatmalarına fırsat vermesini tavsiye ederken; “*Nasıl mı? Onu sen kendi aklına, kendi izanına sor. Sana, okuduğun okullarda bunların dersini belletmedilerse, ben ne yapayım?*” (Baykurt, 2006:187) diyerek son sözünü söyler.

Muhtar dönemin siyasi atmosferini yansıtırken, Kaymakam'ın aldığı eğitimi de eleştirerek dönemin eğitim sistemini; “*Din iman nerde zaten bu dürzülerde? Okullarda bunlara yol yöntem okutacaklarına felsefe okutuyorlar! Felsefe okuyan adamda din iman kalır mı? Tahsildar Kadir'in oğlu okullarda felsefe okuyarak dinsiz oldu! Biz bunları bilmiyor muyuz sanki?*” (Baykurt, 2006:199) sözleriyle yorumlamış olur.

9. Kadımlar Hakkındaki Düşünceler

Yılların Öcü'nde köy yerinde kadına bakış sık sık ifade edilmektedir. Ancak bunların çoğu olumsuz yaklaşım ve yorumlardır. Yalnızca Irazca'nın Kaymakam'a zenginlerin evini göstererek “*Ne kadın köy!*” yorumu yapmaması gerektiği ifadesinde “*kadın*” imajı olumlu yönde kullanılmıştır.

Irazca'nın dışında romanda sözü geçen ve güçlü bir kadın karakter yoktur. Irazca da yıllar yılı yalnız ve dul yaşamının sıkıntılarını her fırsatta dile getirir. Genç yaşta, küçük çocuğuyla yaşam mücadelesi verirken, bir yandan işlerin ağırlığı yanında bir de evinin basılması gibi tacizlerle uğraşmak zorunda kalışı onu yıpratıcı hususlardandır. Yıllar içinde Irazca da artık “erkek gibi” olmuştur. Ayrıca, kocası ölen kadının kayınbiraderiyle evlenmesi durumunu da Irazca dile getirir.

Erkeklerin kadımlar hakkındaki düşüncelerini Hacı'nın kardeşi Mevlüt'ün sözlerinden de anlamak mümkündür. Ona göre Irazca “*Bir sidikli dişeyli*” dir (Baykurt, 2006:61). Muhtar Hüsnü'ye göre; “*Ağaç milleti, tıpkı karı milleti gibidir. Canı isterse tutar, canı istemezse tutmaz. Zorla değil. Karı milleti canı isterse seninle iyi yatar, canı istemezse yatmaz. Yatar ama şöyle böyle! Ağaç gibi...*” (Baykurt, 2006:191).

Kaymakam'ın gelecek olmasından dolayı köyde genel bir temizlik yapılmasını isteyen Muhtar, köylünün karılarının kafalarına vurarak bu işi

yaptırmalarını tavsiye eder. Kadınlar hakkındaki olumsuz düşüncelere sahip kişiler arasında Haceli’yi de saymak gerekir. Öfkelendiği zaman karısına karşı da kabalaşan Haceli’ye göre; “*karı dediğin soykanın yeri kapı ardıdır. “Höyt” dedirtmeyeceksin. Gemini sıkı tutacaksın!*” (Baykurt, 2006:143). Bu düşünceye dinî bir mesnet de bulunmuştur: “*Hazreti Ebubekir Efendimiz ne demiş. ‘karı milletinin ipini fazla gevşetmeyeceksin!’ Ne kadar büyük bir söz, bilene!*” (Baykurt, 2006:200)

Bayram’a göre ise Haceli; “*babasından hiç erkeklik görmemiş ki! Hep gördüğü anasından kalleşlik!*”tir (Baykurt, 2006:225). Ancak daha sonra; “*Bu benzetmesinin, anasıyla öteki iki kadına karşı çok yakışsız düşüğünü anladı.*” (Baykurt, 2006:225) anlar ve böyle düşündüğü için utanır.

10. Gelin-Kaynana Münasebetleri

Gelin kaynana münasebetini ortaya koyan kişilerden ilki Irazca’dır. Evdeki her işte onun “buyruğu” geçmektedir. Oğlu kadar gelinini de seven yaşlı kadın zaman zaman; “*Her huyunun üstüne bu huyu iyi. Fırlar kalkar. Bir sözü ağızdan çıkmadan alır. Bayram da öyle. İnsanlık!*” (Baykurt, 2006:45) diye içinden geçirir. Bu duygularını ifade etmekten de çekinmez.

Burada dikkatimizi çeken husus, gelin-kaynana çatışmasının bu evde yaşanmamasıdır. Tam bir Anadolu kadını hüviyetindeki Irazca, kardeşi Sultanca’ya göre çok daha güçlü bir karakterdir.

Irazca, Haçça’nın çocuğunu kaybettiği gün kendisinden utanmaması gerektiğini söylerken, “*Aldırma güzel Haçça’m! (...) Aldırma sunam! Aldırma ceylanım! Ben senin ananım! Bir kazadır geldi başına. Sen kendin mi istedin bunu kadın kızım? Düşmanlar yaptı! Düşmanların gözleri kör olsun!...*” (Baykurt, 2006: 173) sözleriyle onunla gerçek ana kız gibi konuşur.

Haçça ise törelere ve geleneklere saygılı, kaynanasından çekinen bir eski zaman gelinidir. Kaynanasıyla aynı odada yatmaktan da çok utanır. Bunu sık sık düşünür ve kocasıyla da paylaşır. “*Anlamazlığa furuyor kocakarı. Sanki dünyada kız oğlan kız yaşamış! Bilmez mi hiç? O da sıkıyor zavallım! Sıkıyor ama, benim de canım burnumdan çıkıp gidiyor...*” (Baykurt, 2006:138) diye düşünür. Genç kadın, Haceli’nin dayağından sonra, çocuğunu düşürdüğünde üstündeki kanlardan dolayı da kaynanasından utanır. “*İçi bir hoş oldu. Önce gizlemeye yeltendi. Ama, gizlenecek gibi değildi! Batmış çıkmış. Öyle utandı, öyle yerin dibine geçti; hiç böyle bir hal gelmemiş başına...*” (Baykurt, 2006:173).

İyi bir kayınvalide olan Irazca, Bayram ile Fatma’yı bir araya getirdiğine sonradan pişman olur. O sadece Haceli’den intikam almak istemiştir.

Irazca'nın kız kardeşi Sultanca ise, oğulları evlendikten sonra gelinleriyle geçinememiş ve tek katlı bir evde yalnız yaşamak zorunda kalmıştır. Sıkıntılı zamanlarında da oğulları yerine Bayram'dan yardım ister. İçindeki kırgınlıktan dolayı onlara ah etmekten kendini alamaz.

11. Yoksul Köylüler Hakkındaki Düşünceler

Köy ve köylü hakkındaki düşünceler hem köyün içinden (Irazca, Bayram, Muhtar, Bekçi Mustafa), hem de köyün dışından (Kaymakam, İğneci Şakir) insanların bakış açılarıyla verilir. Ancak her iki tarafın yorumlarında da ortak olan husus, köydeki fakirliğin gizlenemez bir hakikat olduğudur.

Karataş köyü, seksen haneli yoksul bir köydür. Halk Necip Bey'in tarlalarında ortakçı ve hizmetçi olarak çalışmakta iken, yedi yıl önce Necip Bey'in tarlalarını köylüye satması ile uzun yıllar sürecektir borç ödeme yılları yaşanmıştır. Bankaya borçlanan halk çok yüksek faiz ödemek zorunda bırakılmıştır.

Irazca'ya göre “Çarıklının arkası yok. Çarıklının dostu yok.”tur. (Baykurt, 2006:187) Köy yerinde, köylü daima tetikte olmalıdır. Zayıf zamanında düşmanlar hemen atağa geçerler çünkü. Köy yerinde kanunların işlemediğinin, Bayram gibi Irazca da farkındadır.

Muhtar'ın köylü hakkındaki bakışı eserin başından sonuna kadar menfidir. Köylüyü akılsız, cahil, kaba saba insanlar olarak değerlendirir. Buna karşılık köylünün halini bir de Kaymakam Orhan özetler. Onun gördüğü manzara da içler acısıdır.

“Derin derin baktı köylülere. Dizilmişler. El koyunları gibi. Çağırdığım yere giden. Koş dediğin zaman koşan. Öl dediğin zaman ölen. Durumları dil ile anlatılamayan.... Eski püskü giysiler içinde, perişan... Paçavralara bürünmüş... Yüzyıllık çileler içinde yitmiş! Susuz kör kuyulara dönmüş, ışısız gözler... Ne demekte, ne söylemekte. Ne anlatmakta olduğu belirsiz, anlamı yitik, hatta anlamsız, kaçak gözler!... Yanmış, yunup yıkanmamış yüzler... Kavlamış... Adama kinli kinli bakan, “Sen düşürdün beni bu hallere!... Senin ananı, dinini!... Karını, kitabını!... Sülaleni, messebini!...” diyen, kara, çilkara, çalkara adamlar. Adamların gözleri...” (Baykurt, 2006:192).

Genç Kaymakam, köylü karşısında garip duygulara kapılır: “İçi içine sığmıyor. “Herrr!” deseler ağlayacak. Hiç böyle olmamıştı. Ne okulda okurken, ne stajda, ne askerde, ne yollarda, trenlerde, ne vapurlarda... Köylü gördüğü zaman

hiç bu kadar sarsılmamış, hiç bu kadar korkmamıştı. Hâlâ sallanıyor.” (Baykurt, 2006:193).

Bu noktada Kaymakam’ın duygularının, Yakup Kadri’nin Yaban romanında aydın-köylü mukayesesini hatırlattığını söylemek mümkündür. Zaman zaman köy yaşantısı ile şehir hayatı hakkında mukayeselerin de yapıldığı eserde, hayat şartları köydeki insanın temiz pak olmasında imkân tanımadığı, köyün kokusunun bile yoksul olduğu ifade edilir.

12. Askerlik ve Askeriye Hakkındaki Düşünceler

Eserde askeriyeye dair tespitler, Bayram’ın askerlik hatıralarından hareketle verilir. Önce Haçça’ya “*duş*”u anlatan Bayram, ordu mensuplarının yaşantılarını imrenerek anlatır. Ona göre “*Askeriyenin her bir işi kolayına!*” (Baykurt, 2006:24)dır. Çünkü askerın gücü ve yetkisi çoktur. Öyle ki su bile “*Askeriyenin suyu dedin mi çıkar!*” (Baykurt, 2006:24).

Albayların, Yüzbaşılının maaşlarının çokluğunu dile getiren Bayram, askerlik görevinin köy delikanlılarının hayatlarına kattığı tecrübeleri de yansıtmış olur.

Askerliğe dair bir diğer yorum da Muhtar Hüsnü tarafından yapılır. Kaymakam’ın gelişinden önce köylüyü merasime hazırlayan Muhtar, askerlikteki eğitimlerden de bahseder.

13. Din ve Din Adamları Hakkındaki Düşünceler

Köy yaşantısı içinde dinin önemi sıkça dile getirilen bir husustur. İş zamanları dışında, camiye gitmek halkın umumi teamülleri arasındadır. Çünkü köy yerinde camiye gitmeyen kınanır. “*Köy insanının işi siyasettir dünyada! Millet namaza gider ama ne amaca gider? Onu kimse bilmez! Kimi, ‘El gidiyor, ben de gideyim!’ diye gider, katardan kalmak istemez. Kimi, ‘Gideyim çünkü namazına aptesine dikkatli adamı iyi bilirler!’ diye gider.”* (Baykurt, 2006:230).

Irazca da oğlu Bayram’ın ele güne karşı hiç olmazsa haftada bir defa Cuma namazlarına gitmesi gerektiğini düşünür. Oysa Bayram bu görüşte değildir.

Muhtar köylüyle sohbetlerinde; “*Bu dünyada üç şer vardır, akıl ermez. Birincisi Allah’ın işi. İkincisi hükümetin gidişi. Üçüncüsü köylünün...”* (Baykurt, 2006:202) düşüncesini dile getirir. Muhtar da sıkıştığı durumlarda dinden medet ummaktadır.

Bunun dışında sofradan kalkarken, yatarken dua okunması genel dini ritüeller olarak karşımıza çıkar.

14. Köyden Kente Göç Meselesi ve Toprakların Verimi Hakkındaki Düşünceler

İncelediğimiz romanda köyden kente göç eden ilk isim Varsıl Necip Bey'dir. Göç sebeplerinin başında tarlaların giderek verimsizleşmesi gösterilir. Muhtar'ın bu tespiti, zaman içinde tüm Türkiye'nin sosyal meselesi olarak karşımıza çıkacak ve köyden kente göçün yarattığı sorunlarla ilgili pek çok çalışma olduğu gibi pek çok hikâye ve roman da yazılacaktır.

Burada dile getirilmeyen bir hakikat ise tarlaların kardeşler arasında paylaşılması sonucunda, giderek sahip olunan toprak miktarının azalmasıdır. Muhtar'a göre toprağın verimsizliğinden dolayı en doğru iş kasabaya göç etmek, kasabada bir dükkân sahibi olarak, köylülerin "ütülmesinden" dolayı zamanla servet sahibi olmaktır.

Yılanların Öcü'nde dile getirilen toprak konusu, yazarın çok önemsedığı ve çeşitli vesilelerle dile getirdiği bir meseledir. Fakir Baykurt ortaya koyduğu bu mesele hakkında zaman zaman çözüm önerileri de teklif eder.³

15. Gelenekler/ Batıl İnançlar

Köy yerlerinde geleneklerin günlük hayat içinde önemli bir yere sahip olduğu inkâr edilemez. Burada da geleneklere yeri geldikçe değinilmiştir. Haçça'nın köy içine kağıyla girmesi umumi anlayışa uygun değildir. Ayrıca genç kadının, yolda rastladığı büyüklere yol vermesi, gelin olarak kayınvalidesinin ya da büyüklere yanında temkinli davranmaya çalışması da Türk kültüründe büyüklere saygının, geleneksel terbiyenin bir sonucudur.

Köydeki batıl inançlardan en çok öne çıkan yılanlara ait olanlardır. Buna göre yılanlar eşlidir. Öldürülen bir yılanın yakılmasının bereket getireceği inancı da uygulamada karşılığını bulan bir batıl inançtır.

³ "Türkiye'de derhal sulamalı bir tarıma geçilmelidir. Gübreleme, bugünkü ilkellikten kurtarılıp yenileştirilmelidir. Etiler gününden beri işlenip gelen toprak dinmiştir. Bunun için bir krizma, ya da "derin sürme" yolu bulunmalıdır. Toprak kayması önlenmelidir. Tarım reformunu tamamlamak üzere okullarımızdaki eğitim ve öğretim sisteminin değiştirilmesi, köylerdeki çiftçi guruplarını teşkilatlandırıp üretim ve tüketim kooperatiflerine bağlanması, elde edilen ürünleri işleyerek değerlendirme ve pazarlama hususlarının yeni bir şekle sokulması ve çiftçilerimizin bütün bu işleri başarabilecek yeterliğe çıkarılması gerekir." (Menemencioğlu, Muazzez; "Sanatçılarla Konuşmalar: Fakir Baykurt'la Konuştuk", **Varlık**, C.29, S.567, İstanbul 1962, s.8)

YILANLARIN ÖCÜ’NDE ZAMANA DAİR TESPİTLER

1950’lerin köy yaşantısına bir pencere açılan eserde Cumhuriyet öncesi, savaş yılları ve Cumhuriyetin ilanından sonrasında yaşananlar, inkılâplar, çok partili döneme geçiş ve Demokrat Parti zamanı hikâye edilir.

Eserdeki hadiseler esasında Haceli’nin Bayram’ın evinin önüne ev yapmak istemesi ve bundan vazgeçmesini kapsayan süreden (yaklaşık birkaç günlük bir hadise) çok daha geniş bir zamana yayılmaktadır. Hadiseyi hazırlayan şartlar, sonrasında ise devam eden bir düşmanlık süreci hissettirilmektedir.

Yeni Türkiye’nin yeni şartları insanları da farklı düşünmeğe sevk etmektedir. Çünkü; “*Şimdiki zamanda buyruk hep şehirden geliyor. Sen de şehire uyacaksın*” (Baykurt, 2006:81) düşüncesi hakimdir.

Irazca ve Beytullah Hoca’nın hatıraları esere geçmişe yönelik bir derinlik kazandırırken, Irazca’nın mahkeme konusundaki ısrarından vazgeçmeyişi geleceğe yönelik ipuçlarını da düşündürür.

YILANLARIN ÖCÜ’NDE MEKÂNÂ DAİR TESPİTLER

Yılanların Öcü’nde zıtlıkları ve çatışmaları en net biçimde ortaya koyan unsur mekândır. Eserdeki çatışma Haceli’nin Bayram’ın evinin önüne ev yapmaya kalkışması sonucu, yani “mekân” sorunu ile ortaya çıkar. Köy yerinde bir insanın evinin önüne ev yapılması o kişiye hakaret olarak algılanır. Öyle ki buna göz yuman kişinin köy içinde itibarı kalmaz. Köy yerinde ahırlardan çıkan pisliklerin evlerin arkasına atılması da evlerin birbiri önüne yapılmasına manidir.

Haceli’nin köy içinde fütursuzca davranmasının altında yatan sebep, onun arkasında “Dumlu” dağı gibi durduğuna inandığı Muhtar Hüsnü’ye duyduğu güvendir.

Eserde yaşantı tarzları arasındaki uçurumlar da mekân vasıtasıyla net biçimde verilir. Varsıllara ait mekânlar ile yoksullara ait mekânlar aynı köyde olsa bile büyük farklılıklar gösterir.

Haceli, herkese nasip olmayacak adeta piyango gibi bir şans yakalamıştır. Köy içinde ev yeri satın almıştır. Ona göre halen oturduğu evin rutubetli oluşundan dolayı karısı Fatma ona ilgisiz, çocukları gelişme geriliği yaşamaktadır. Oysa hayalini kurduğu ev fevkalâdedir:

“Köy içinde ev yaptırıyorum. Diyeyim bizim Mevlüt’ün kaynatasına, pencere bırak günden yana! Gün yatağın üstüne doğsun. Açınca da püfür püfür essin. Peder Gediği’nin yelleri içine dolsun anında. Şöyle mis gibi bir ev olsun. Altta hasır, üstte çul; Gemiş çullarından hem de!

Onun da üstüne bizim Göklüzili habalarından. Fatma, üzerlik assın duvarlara. Kalaylı tabakları, sahanları dizensin raflara. Dolu Kızılhisar testisini koy kapının ardına. Yeni gelin gibi, dastarını sıkıp bağlasın başına. ‘Gel gu’ diyeyim canım çekince. Çocuklar köy içinde oynasın...’ (Baykurt, 2006:17-18).

Bayram’ın evi ise içler acısıdır: “*Kara Bayram’ın babadan kalma evi köy içine bakıyordu. Ezan okundu mu, isterse o ölümcül sesiyle Beytullah Hoca okusun, içerden duyulurdu. İki kattı. Altı ahır, samanlık, koyun damı. Üstü iki oda bir ‘hayat’tı. Odalardan birinde oturur, yer içer, yatarlardı. Birine de taktuk korlardı. Unları, buğdayları, tohumları, tekneleri, bu taktuk odasında dururdu hep. Alt kattan üst kata çürük bir merdivenle çıkılıyor. Bayram’ın anası Irazca, her yıl buradan bir iki düşer, her düşmesinde haftalarca belim bıkınım çağıra çağıra yatar.*” (Baykurt, 2006:44).

Haçça’nın evini güzelleştirmek istemesini destekleyen Bayram, böylece evlerinin şehir evleri gibi olacağını düşünür. Ancak en elzem olan şey eve yeni bir oda yapılmasıdır ki, böylece Bayram’ın aynı odada karısı, annesi ve çocuklarıyla bir arada yatıp kalktığı için Muhtar’ın daima kınadığı aile mahremiyetine de artık halel gelmemiş olacaktır.

Yoksulluğun temsilcisi bakımsız bir köy, yoksulların sahip olduğu küçük küçük tarlalar, bakımsız evler, ihmal edilmiş bir caminin öne çıkarılmasına karşın askerî lojmanların medeniyet göstergesi olması da başlı başına bir tezattır. Subaylar, çok katlı evlerde, bembeyaz banyolarda adeta safa sürmektedirler.

Eserde mekân (ev) konusunda sıkıntı çekenlerden biri de Irazca’nın kız kardeşi Sultanca’dır. Yaşlı kadın oğullarının evlendikten sonra ayrı evlerde oturarak, kendisini “*yer ev*”de oturtmalarına çok öfkelenmekte, bu evde her gün korkuyla yatıp kalkmaktadır.

YILANLARIN ÖCÜ’NDE DİL VE ÜSLÛBUNA DAİR TESPİTLER

Eserin en fazla tartışılan konu yazarın kullandığı dil ve üslûptur. Kahramanların küfürlü konuşmaları⁴ özellikle de Muhtar Hüsni’nün Bayram’ı tehdit

⁴ Bazı örnekleri burada paylaşmak gerekir: Romanın başlarında Haçça oğluyla ilgili hayaller kurarken ilerde “kızlar göt atar ardından”(Baykurt, 2006:15) demektedir. Ağali heykel parası için şu yorumu yapar: “Öyleyse bu parayı bizden osurta osurta alırlar!” (Baykurt, 2006:85). Muhtar: “Köylü herif götüne mi sokacak manzarayı?” (Baykurt, 2006:91) Yine Muhtar’ın demokrasi hakkındaki yorumları arasında; “Sözüm mencilisten dışarı, bir adam gelse de, köyün ortasında ağzına patır patır sıçsa, bir şey yapamayacaksın.” (Baykurt, 2006:83-84) der. Bayram için ise; “bokun biri” (Baykurt, 2006:94) yorumunu yapar. Irazca ise “Onlar bizim evin önüne sıçarsa, ben de onların tümünün ağzına sıçarım” (Baykurt, 2006:54) sözleriyle savaşa hazırlanır. Bayram Hacı hakkında plan yaparken; “O

etmek için anlattığı fıkradan dolayı Yılanların Öcü, müstehcen olduğu iddiasıyla mahkemeye verilmiştir. Sanatçı, maksadının okuyucunun cinsel duygularını harekete geçirmek değil, “Türkiye gerçeğinin bir kesitine ışık tutmak, bu gerçeğin yerli dille, yerli gerçeklerle, yerli bir roman dokusu çıkarmak, böylece halkın düşüncesini, yakınlıklarını, isteklerini sanat ve politika alanına getirmek” (Baykurt, 2006:3)olduğunu belirtir. Yazara göre; “Anlatımda fıkralar, atasözleri, deyimler, maksadı biraz daha kuvvetlendirmek için kullanılır ve daha çok bunların şekline değil, temsil ettikleri fikre bakılır, ona göre hüküm verilir. Şekilce müstehcen gibi görünen bir fikra, temsil ettiği fikir bakımından müstehcen değilse, suçlama yanlış olur. Kaldı ki dünyanın her tarafında sanat eseri bir “bütün” olarak düşünülür. İçinden bir parça çıkararak suçlama yapılmaz” (Baydar, 1959: 8).

Eserin dili hakkında yapılan yorumlardan biri de köy konulu romanlarda, kahramanların “gerçekçi” bir biçimde çizilerek, yazarın eserin önüne geçmeden metni oluşturduğudur (Dizdaroğlu, 1961:190).

Bu konuda yapılan yorumlardan bazıları da eserin genel ahlâka aykırı olduğu yönündedir.⁵ Ancak Baykurt’un amacı eseri oluştururken toplum gerçeklerine karşı da duyarlı bir yaklaşım sergilemektir. O köy gerçeğinden hareketle hem köyü hem de köyle ilgili sorunlara dikkat çekerek çözüm önerileri geliştirilmesini sağlamak ister.⁶

Fakir Baykurt ve Yılanların Öcü hakkında yapılan olumsuz tenkitlerden dolayı eserin gerçek değerinin gözden kaçırıldığını söylemek mümkündür. Yukarıdaki tasnifimizde, Baykurt’un eserin içinde pek çok meseleye dikkat çektiği görülmektedir. Bu bakımdan eserin halkı yansıtmadaki başarısını teslim etmek gerekir.

Romanın dil yönünden zenginliğini ortaya koyması bakımından eserde kullanılan atasözleri ve deyimlerden bazı örnekleri zikretmek istiyoruz:

“Ağaç eşiklinin gümüş eşikliye muhtaç olduğu gün gelir!” (Baykurt, 2006:19), “Allah kardeşi kardeş yaratmış ama geçimlerini ayrı yaratmış!...” (Baykurt, 2006:18), “Alma mazlumun ahını” (Baykurt, 2006:219), “Atlı adam,

---

zaman tektüfeğini alıp sokmalı götüne..” (Baykurt, 2006:119) diye düşünür. Bunun gibi eserde küfürlü sözlere sıkça rastlanır.

⁵ Bu yazılardan biri Galip Erdem’e aittir. (Bkz. Yılanların Öcü ve Köy Gerçeği”, **Türk Yurdu**, C.1, S.8 (278), Ankara 1959, s.57-58)

⁶ Bu konuda yazar kendisini şöyle ifade eder: “Benim merakım, biraz açık bir anlatımla, insanlarımızın haline, okuma yazma bilenlerimizin dikkatini çekmek; okuyucuda öfke uyandırmak, onu yeni atılışlara itmek; insanoğlunun umudunu, iyimserliğini devam ettirmek, daha iyi bir düzenin, daha iyi dünyanın, insanlar arasında kardeşçe ilgilerin kurulması özlemini uyandırmak, gönüllerde o havayı estirmek oluyor. Sanat için başkası olabilir mi? Yahut sanat bunlara sırtını dönebilir mi?” (“Fakir Baykurt’a Beş Soru”, **Dost**, C.9, S.13, Ankara 1962, s.9)

eşeklinin halinden ne bilsin?” (Baykurt, 2006:184), “Armudun iyisi..” (Baykurt,2006:234), “Atımın alınına yavaş yavaş gün doğuyor..” (s.Baykurt, 2006:8), “Beş parmağın beşi, bir değildir.” (Baykurt, 2006:12-233), “Bir kez tilki gelecek diye, her gece dut ağacının tepesinde tünemek..” (Baykurt, 2006:268), “Eşeğe gem vurma, kendini at sanır!” (Baykurt, 2006:250), “Eşeğin canı yandı mı, kıratı kor geçer” (Baykurt, 2006:249), “Eşeğinin ayağında nal yok, Hasandağı’na oduna gider!” (Baykurt, 2006:226), “Eşek eşeği ödünç kaşır!...” (Baykurt, 2006:19), “Eteri gider, beteri gelir.” (Baykurt, 2006:219), “Etme kulum bulursun, inleye inleye ölürsün” (Baykurt, 2006:219), “Göz bakar, su akar!” (Baykurt, 2006:252), “Hasmın karıncaysa da, horsunma” (Baykurt, 2006:80), “Hatasız kul olmaz” (Baykurt, 2006:257), “İnsan evlat acısını, yılan kuyruk acısını unutamaz dünyada!..” (Baykurt, 2006:46), “Kurdun oğlu ta ezelden kurt olur.” (Baykurt, 2006:216), “Ot, kökünün üstünde biter! Kurt ulusundan gördüğünü işler!” (Baykurt, 2006:46), “Sana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın!” (Baykurt, 2006:35), “Tek duranın teknesi devrilmez” (Baykurt, 2006:213), “Yer damar damar insan millet millet!” (Baykurt, 2006:185), “Yükü öküz çeker (...) Bağırmağa gelince kağrı bağırır..” (Baykurt, 2006:118), “Yüreğin ceviz kabuğuna girmesi” (Baykurt, 2006:214).

Bu atasözleri ve deyimlerin eserde ifadeye zenginlik kattığı muhakkaktır. Bundan başka

eserde türkü ve manilerden verilen örnekler de halk söyleyişindeki renkliliği ortaya koyar. Örnek olarak Bayram, kendisine yapılan tacizler karşısında; “*Verandır has bahçenin gülleri veran!...*” (Baykurt, 2006:92) diye geçirir içinden. Bayram’ın Muhtar’ın evinde dövüldükten sonra içinde geçen türkü; “*Hiç insafa gelmez anam Niğde Beyleri!*”dir (Baykurt, 2006:178).

Haçça ahırda yem verdiği Çelik Öküz’e;

“*Kağrıya koşamadım*

Gedikten aşamadım

Yanıverin komşularım

Dengime düşemedim” (Baykurt, 2006:136) türküsünü söyler. Irazca’nın Kaymakam’la konuştuğu sahnenin anlatıldığı bölüm;

“*İğnem düştü yakamdan*

Gel arkamdan arkamdan...

Sen arkamdan gelirsen,

Ben korkmam Kaymakam’dan!...” (Baykurt, 2006:183) mısralarıyla başlar. Muhtar, Haceli’yi Bayram’a karşı dikkatli olması konusunda uyarırken;

“Yârim duyar ise düşer yollara!

Yazıldı künyeler karakollara!” (Baykurt, 2006:201) türküsünü misal verir. Bütün yaşananlardan sonraki cuma günü Bayram’ın içinden, “*Uzun, dokunaklı bir türkü dilinin ucuna gelip orda*” sönmektedir:

“Of, oooof!...

Bugünkü günlerden cumadır cuma,

Yâr hamama gider saçların yuma,

Seni sevdiğimi ellere deme.

Zalim camız yârem var benim, ooooooof!...” (Baykurt, 2006:229)

Bayram’ın cuma namazında aklından geçen türkü;

“*Ah dedikçe kara bağrım kütüler,*

Yârin iyisini sardı bizden kötüler!...” (Baykurt, 2006:233)’dir. Eserin sonunda psikolojisi altüst olan Irazca Kara Şâli’nin

“*Kömür gözlerini sevdiğim Avşar Beyleri*

Size de bir vezirlik yakışıp durur...” (Baykurt, 2006:271) ile,

“*Topla dizgini de tanı kendini*

Karşıda düşmanların bakışıp durur!...” (Baykurt, 2006:271) türkülerini söylediğini hayal etmektedir.

Eserin dili hakkındaki yorumlardan biri de sinema filmi olarak Yılanların Öcü’nü değerlendiren Kezban Güleryüz’e aittir:

“...*Türk sinemasında dramatik bir yapıdan çok epik bir yapının olduğu söylenebilir. Üzerinde durulması ve geliştirilmesi gereken bu kendine özgü ifade tarzı, Türk sinemasının belki de dünya kültürleri arasında farklı ve özel bir konuma getirir.*” (Güleryüz, 1996:49)

Yılanların Öcü, iki defa filme alınır. Romanın yankıları sürerken, bir yandan da sinema filmi olarak değişik tepkilerle karşılaşır.

1962 Yapımı Yılanların Öcü Filminin Künyesi

Filmin Adı: Yılanların Öcü

Yönetmen: Metin Erksan

Yapımcı: Nusret İkbâl

Senaryo Yazarı: Fakir Baykurt’un romanından Metin Erksan

Oyuncular: Fikret Hakan, Nurhan Nur, Aliye Rona, Kadir Savun, Erol Taş
Görüntü Yönetmeni: Mengü Yeğın
Film Müzikleri: Yalçın Tura
Yapım Yılı ve Ülkesi: 1962, Türkiye
Yapım Şirketi: Be-Ya Film
Süre: 82 dakika
Dil: Türkçe

1985 Yapımı Yılanların Öcü Filminin Künyesi

Özgün Adı: Yılanların Öcü
Yönetmen: Şerif Gören
Yapımcı: Nazmi Özer
Senaryo Yazarı: Fakir Baykurt'un Romanından Yavuzer Çetinkaya
Oyuncular: Kadir İnanır, Fatma Girik, Serpil Çakmaklı, Nur Sürer, Erdal Özyağcılar
Görüntü Yönetmeni: Aytekin Çakmakçı
Kurgu: Necdet Tok
Film Müzikleri: Arif Sağ
Yapım Yılı ve Ülkesi: 1985, Türkiye
Yapım Şirketi: Emek Film

Türk sinemasının klâsikleri arasında yer alan Yılanların Öcü filmi, iki ayrı yönetmen tarafından, iki farklı tarihte filme alınır. Metin Erksan tarafından çekilen ilk film siyah-beyazdır.

Roman ve film olarak ön plandaki karakter kuşkusuz Irazca'dır ki yazar sonradan eserleriyle bir Irazca serisi oluşturmuştur. Irazca'nın hem roman hem de film içindeki önemi inkâr edilemez. Güçlü bir kadın, güçlü bir anne olan Irazca, önce Aliye Rona ardından Fatma Girik tarafından canlandırılır. Her iki oyuncunun da gerek kostüm, gerek mimik ve seslendirme bakımından diğer filmlerinde de ortaya çıkan, kavgadan sakınmayan, hakkını arayabilen, çocukları için fedakâr anne karakteri karşımıza çıkar.

Irazca'nın oğlu Kara Bayram ilk filmde Fikret Hakan, ikincisinde Kadir İnanır tarafından canlandırılır. Her iki sanatçı da rolün hakkını vermiştir. Filmde asıl öne çıkan Haceli karakteri ise filmin ikinci çekiminde Erdal Özyağcılar'a ödül kazandırmıştır.

Her iki filmde çatışmanın nedeni olan mekân unsuru da oldukça başarılıdır. Köyün yoksulluğu, Kara Bayram'ın evindeki fakirlik ile Haceli'nin temel kazdığı yer başarılı bir biçimde yansıtılır.

Eserin filme alınması macerasını anlatırken “Yılanların Öcü’nde cesaret meselesini ele almıştım,” diyen Metin Erksan, “Müşküllerimizin çözülmesini istiyorsak, baskının her türlüsüne aldırılmayıp, umutsuzluğu bir yana bırakıp, yasaların tanıdığı hakları sonuna kadar kullanmamız gerektiğini belirtmek amacını gütmüştüm.” sözleriyle amacını ifade eder (Scognamillo, 2003:215-216).

Gösterildiği sinemada büyük olayların yaşanmasının ardından Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel filmi seyrederek ve yazar için “*Köy gerçeklerini az bile yazmış*” yorumunu yapar (Sarihan, 1999:6).

Konu olarak sinemacıların ilgisini çeken eser, esasen Fakir Baykurt'un sinema tekniğine de yabancı olmadığını gösterir. Yazar sinema sanatı ile alakasını da yeri geldikçe açıklar.⁷ Ve eserlerinin sinema ve tiyatro gibi görsel sanatlara aktarılmasından oldukça memnundur.⁸

İlk filmi yöneten Metin Erksan'ın, uyarılma filmlere ağırlık verdiği görülmektedir (Akbulut, 2003:14). Çektiği filmlere kendi yorumlarını da katan (Akbulut, 2003:14) ve Türk sinemasının “ilk görüntü ustası” olarak tanınan (Özgüç, 1995:10) sanatçı, sinema ile edebiyatın alışverişini değerlendirirken, “*Ben sinemaya ilkin rejisör olarak girmedim. İlk gençliğimde roman alanında çalışmaya eğilim duyuyorum. Romanda hazırlığımı tamamlamaya yararlı olacak bir sanat ve*

⁷ “Yazarlığımdan daha önemli saydığım özelliğim benim okurluğumdur. Ben yalnız roman okumam. Roman dışı türleri; arkeoloji, müzik, sinema okurum. O günlerde çok sinema okudum ve bilerek okudum. Çünkü okurumun sinema izleyicisi olduğumu biliyordum. Sinema seyircisi bir okura, 19. Yüzyıl anlayışıyla yazılmış romanları kabul ettirmek zordur. (...) O dönemde sineroman tartışılıyordu. Fransa'dan bize doğru bir esinti vardı. Tiyatro roman da tartışıldı, hemen bir sineroman yazmadım tabii, çünkü ben klasiği seven bir insanım. (...) Sinemanın çevikliğini alıp, klasik tarzı koruyarak kurdum Yılanların Öcü'nü. Dolayısıyla daha tefrika bitmeden sinemacılar geldi...” (Yılmaz, İhsan; Fakir Baykurt Yılanların Öcü Bir Çığlık Edebiyatıdır” **Hürriyet-Gösteri**, Mayıs 1997, s.27-28)

⁸ “Yazdığım romanlar ve hikâyeler, şimdiye kadar köylümüzün hayatından edebiyatımıza getirmek istediklerimin ürünüdür. Bunlardan bazılarının filme alınması, tiyatroya getirilmesi; üstünde çalıştığım konuların değişik yollarla daha geniş topluluklara ulaştırılması bakımından beni sevindiriyor. Sinema ve tiyatromuzun kendi gerçeklerimize yönelmesini görmek de iyi bir şey. Yalnız bunlar benim çalışmalarımın dışındadır. İşin bu tarafını başka sanatçılar yapıyorlar. Ben sinemada Metin Erksan'ın, tiyatrodada Ergin Orbey'in değerli birer rejisör olduklarını gördüm. Romanımdaki köy gerçeğini perdeye ve sahneye getirmek için çok gayret harcadılar.” (Menemencioglu, Muazzez; **Varlık**, C.29, S.567, İstanbul 1962, s.8)

dünya görüşüm vardı. Kültürümün yönlerini tayin etmiştim. Romana göre sinemanın olanakları daha da geniş olduğu için sinema sanatını seçtim. Sinemacının yazar, düşünür ve rejisör olmaya zorunlu olduğuna inanıyorum. Bu bütün dünyada da böyledir zaten.” (Kayalı, 1996:72) demektedir. Bu tavır onun romanları filme almadaki başarısının altındaki sebepleri de açıklamaktadır.

İlk olarak “Aşık Veysel’in Hayatı” adlı çalışması ile sansürle karşılaşan Metin Erksan, daha sonra da Türk sinemasında uzun zaman tartışılacak eserlere imza atar. Yılanların Öcü ise sanatçının kesin zaferi ile sonuçlanmıştır (Refiğ, 1996: 179).

Asıl adı İsmail Metin Karamanbey olan Metin Erksan, 1952’de *Karanlık Dünya, Aşık Veysel’in Hayatı* adlı filmle sinemaya başlar. *Dünya Havacıları Türkiye’de* (1958), *Büyük Menderes Vadisi* (1959) adlı iki belgesel film yapar. Halit Refiğ ile birlikte Ulusal Sinema anlayışının temsilcisi sayılan Erksan, köy filmleri uyarlamaları ile şöhret kazanır. *Susuz Yaz* ile 1964’te Berlin Film Şenliği’nde Altın Ayı Büyük Ödülü’nü, 1962’de *Yılanların Öcü* ile Kartaca Film Şenliği’nde birincilik, *Kuyu* adlı filmle 1968’de 1. Adana Film Şenliği’nde yine bir birincilik kazanır. Diğer ödüller arasında; Suçlular Aramızda, (1965, En İyi Yönetmen), Gecelerin Ötesi (1961, En İyi Senaryo), *Kuyu* (1969, 1. Adana Altın Koza Film Şenliği, En İyi Yönetmen), *Kuyu* (1987, 24. Antalya Film Şenliği Onur Ödülü) sayılabilir. (Wikipedia, 2008)

Filmin ikinci defa filme alınma macerasında yönetmen bu kez Şerif Gören’dir. 1944’te İskeçe’de doğan sanatçı, 1965’te dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar adına verilen bir bursu kazanarak Türkiye’ye gelir. İstanbul Erkek Lisesi’nde tahsiline devam eder. 1962’de sinemaya geçer. Sinema hayatına kurgucu olarak başlar ve 1962-1968 yılları arasında kurgucu olarak çalışır. Daha sonra yönetmen yardımcılığı, ardından da yönetmenliğe geçiş yapar.

Pek çok filminde Alfred Hitchcock tarzı küçük rollerde de oynayan sanatçı, Sen Türkülerini Söyle filminde başrollerden birini oynar. Amerikalı filminden sonra sinemadan uzak kalan sanatçı son dönemlerde Serseri Aşıklar, Kırık Ayna ve Ah İstanbul adlı dizileri de yönetmiştir.

Yıllarca Yılmaz Güney’in yanında rejî yardımcılığı yapan Şerif Gören, 1974’te Endişe adlı çalışması ile tanınır. 1981’de *Yol* filmiyle ise şöhretini artırır. Tomruk (1982), Derman (1983), Güneşin Tutulduğu Gün (1983), Firar (1984), Gizli Duygular (1984) ve *Yılanların Öcü* (1984) sanatçının filmleri arasında sayılabilir (Özgüç, 1995:8-9).

Sanatçının ödül aldığı filmler arasına ise; Endişe (1974, 1975: 12. Antalya Film Şenliğinde En İyi Yönetmen), *Yol* (1982, 1982: Cannes Film Festivali’nde

Altın Palmiye; 1983: Fransa'da Eleştirmenler Ödülü), Tomruk (1982, 20. Antalya Film Şenliği'nde En İyi 3. Film), Derman (1983, 20. Antalya Film Şenliği'nde En İyi 2. Film; Karlovy Vary Festivali'nde Uluslararası Sinema Eleştirmenleri Ve Uluslararası Film Kulüpleri Federasyonu Ödülleri; 4. Uluslararası Sam Film Festivali'nde En İyi Film), Fırar (1984, 1985 Yılı Sinema Yazarları Seçiminde Fırar En İyi 3. Film), Kurbağalar (1985, 1986: Sinema Yazarları Derneği Seçiminde En İyi 4. Film), Yılanların Öcü (1985, 1986: 23. Antalya Film Şenliği'nde En İyi 2. Film), Kan (1986, 1986: Kültür Bakanlığı Seçiminde Başarı Ödülü), Abuk Sabuk Bir Film (1990, 1990: Yunus Nadi Yarışması Sinema Dalı'nda En İyi 2. Film), Amerikalı (1993, 1994: Kültür Bakanlığı Seçiminde Başarı Ödülü) (Wikipedia, 2008) sayılabilir.

Yılanların Öcü ister roman, isterse film olarak ele alınsın tartışmasız büyük öneme sahiptir. Köy hayatı, gerçekçi kişileri ve olayları ile eser, olumsuz tepkiler de olsa, yıllar yılı ilgi görecektir, klâsikler arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- ABİSEL, Nilgün (1994), “Nasıl Yaşıyor Nasıl Düşlüyoruz? Yerli Filmlerin Kurmaca Dünyasında Demokrasi”, Haz. Oğuz Onaran, Nilgün Abisel, Levent Köker, Eser Köker: *Türk Sinemasında Demokrasi Kavramının Gelişmesi*, T.C. Kültür Bakanlığı Demokrasi Klasikleri, Ankara.
- AKBULUT, Zehra (2003), *90'lı Yıllar Türk Sinemasında Edebiyat Uyarlamaları*, Ege Üniversitesi S.B.E. Radyo Televizyon Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- APAYDIN, Talip (1999), “Fakir Baykurt'un Yazarlığı”, *Öğretmen Dünyası*, Sayı:239, Kasım 1999, 15-16.
- BAYDAR, Mustafa (1959), “Sanatçılarla Konuşmalar: Fakir Baykurt Anlatıyor” *Varlık*, C.27, S.509, İstanbul, 8.
- BAYKURT, Fakir (2006), *Yılanların Öcü*, 13. Bs., Literatür Yayıncılık, Kasım, İstanbul.
- BİNYAZAR, Adnan (1973), “Fakir Baykurt'ta İnsan Gerçeği”, *Varlık*, C.41, S.792, İstanbul, 11.
- DERGİ ADINA, (1962), “Fakir Baykurt'a Beş Soru”, *Dost*, C.9, S.13, Ankara, 9.
- DERGİ ADINA, (1958) “Yunus Nadi Roman Armağanında Birinciliği Fakir Baykurt ‘Yılanların Öcü’ Eseriyle Kazandı”, *Yeditepe*, Yıl:9, S.158.

- DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), Kitaplar: Fakir Baykurt'un Hikâyeleri", *Türk Dili*, C.11, S.123, 189-190
- ERDEM, Galip (1959) "Yılanların Öcü ve Köy Gerçeği", *Türk Yurdu*, C.1, S.8 1, 57-58.
- GÜLERYÜZ, Kezban (1996), "Türk Sinemasında Üslubun Kökeni", *Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Haz. Süleymâ Murat Dinçer, Doruk Yayıncılık, Ankara, 49-56.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eerif_G%C%B&ren (Erişim Tarihi:02.07.2008).
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Metin_Erksan (Erişim Tarihi:02.07.2008).
- KAPLAN, Mevlüt (1999), "Fakir Baykurt'un Edebiyatçı Kişiliği", *Öğretmen Dünyası*, S.239, 19-20.
- KAYALI, Kurtuluş (1996), "Türk Sinema Tarihlerinin Sınırlılıklarını Aşmanın Yolları" *Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Haz. Süleymâ Murat Dinçer, Doruk Yayıncılık, Ankara.
- MENEMENCİOĞLU, Muazzez (1962), "Sanatçılarla Konuşmalar: Fakir Baykurt'la Konuştuk", *Varlık*, C.29, S.567, 8.
- ÖZGÜÇ, Ağâh (1995), "Geçmişten Günümüze Türk Sinemasında Bir "Minör" Yolculuk..." *Varlık*, S.1059, 7-10.
- REFİĞ, Halit (1996), "Türk Sineması'nın Yükseliş ve Çöküşü Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Haz. Süleymâ Murat Dinçer, Doruk Yayıncılık, Ankara.
- SARIHAN, Zeki (1999), Fakir Baykurt Ayaklanan Öğretmenlerin Lideri, *Öğretmen Dünyası*, C.20, S.239, 5-14
- SCOGNAMİLLO, Giovanni (2003), *Türk Sinema Tarihi*, 2. Bs. İstanbul.
- SEZER, Sennur (1999), "Köy Kökenli Emekçilerin Yazarı", *Varlık*, S.1106, 37-44.
- YILMAZ, İhsan (1997), "Fakir Baykurt Yılanların Öcü Bir Çılgık Edebiyatıdır", *Hürriyet-Gösteri*, 24-29.